

Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СРПСКИ ДИАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК

КЊИГА III

Srpski dijalektolški zbornik

РАСПРАВЕ И ГРАЂА

БЕОГРАД-ЗЕМУН
ГРАФИЧКИ ЗАВОД „МАКАРИЈЕ“ А. Д.
1927 — 1958

ЦЕНА 30 ДИНАРА

**АКЦЕНАТСКИ СИСТЕМ
ПЉЕВАЉСКОГ ГОВОРА**

од

Г. РУЖИЧИЋА

Акценатски систем Пљеваљског говора

од

Г. Ружичића.

Пљеваљски говор је део херцеговачког дијалекта новијег типа којим се говори у високој планинској котлини међу долинама река Дрине, Таре и Лима. Сва места која се налазе у тим границама, а вероватно и преко њих, све до поменутих река, или и даље, изузев онај мали угао између Таре и Лима, југоисточно од линије Премћани—Бродарево, који припада херцеговачким говорима старијег типа, зетско-сјеничким, имају свакако исте говорне особине, гласовне, морфолошке и акценатске. Једино говор варошких муслимана, можда зато што међу њима има доста дошљака из Босне, показује неке архаистичније одлике, поглавито у гласовном правцу, али не и у акценатском.

Отуд мислим да акценатски систем који се овде описује вреди за целу тако ограничену област, иако сам се при испитивању углавном ослањао на говор вароши Пљеваља, мог родног места, и ближе околине.

У првобитној намери да једном засебном студијом обухватим цео систем говора, гласовни, морфолошки и синтаксички, спречиле су ме, на жалост, многе незгоде, међу којима нису биле без значаја и неискусност и тешкоће оваквих радова. Нарочито су велике биле тешкоће због тога што је предмет испитивања био говор скоро идентичан са Вуковим језиком, не само у основним линијама, него и у многим појединостима. Испитивање се често сводило на прибирање ситних, усамљених појава, расејаних и на први поглед неприметних у основним контурама једног познатог система, или чак и на трагање за појединим речима, облицима и изразима.

Материјал сам поредио са Даничићевим радовима *Akcenti u imenica i pridjeva, II izd., u Zagrebu 1913.* и *Akcenti u glagola, II izd., u Zagrebu 1896.*, у издању Југославенске

Академије Знаности и Умјетности. За класификацију, нарочито у првом делу студије, много ми је помагала књига М. Решетара *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten, Schriften der Balkancommission, I, Wien, 1900.*

Дубоку захвалност дугујем Српској Краљевској Академији Наука у Београду на материјалној помоћи, њеном секретару Г. А. Белићу, професору Универзитета у Београду, за сталан потстрек и савете при раду.

Г. Р.

І Именице.

А. Именице мушког рода.

1. Основе са старим акцентом на крају.

А. Једносложни gen. sing.

Групу састављају свега три именице са непостојаним *a* у nom. sing. (одн. gen. pl.). Непроширене облике множине има само прва: псѝ-пáсá-псѝма-псѝ. Им. сáн има у множини непокретан акценат снѝви-снѝвá-снѝвима-снѝве. Имен. шáв има непостојано *a* само у зависним падежима једнине, а у множини постојано *a* и сталан акценат: шáв-швá-шáвови-шáвѝвá и т. д.

Б. Двосложни gen. sing.

а) Основе с кратким самогласником.

Типови а) кѝњ-кѝња, б) грѝм-грѝма, г) кѝсац-кѝсца, д) свѝкар-свѝкра.

У пјеваљском говору типу а) припадају и: сáт-сáта, В. сáт-сáта, скѝт-скѝта, В. скѝт-скѝта, вѝ-вѝра (двосложно вѝ-а), В. вѝх-вѝха, пѝд-пѝда, код В. није забележен акценат gen. sing., бáк-бáка (место В. бѝк, непознатог у пјеваљском говору); такође и чáс-чáса, В. чáс-чáса, иде овамо, иако сам једном забележио у gen. sing. чáса, а прилошки увек чáсом; кѝст-кѝста слаже се са В., али има увек кѝста у заклетви »кѝста ми, кѝста ти«.

Тип б) је врло незнатан у пјеваљском говору, незнатнији него и у Даничића. Од његових пет примера (кад се изузму непоуздани бѝк-бѝка, пошто има и бѝка, и pl. tantum. зѝбови) ја сам могао забележити само три: стѝ-стѝла, грѝм-грѝма и стѝг-стѝга. Али за две последње речи знам поуздано да обичније припадају типу са старим акцентом на почетном слогу, т.ј. гласе стѝга, грѝма.

Типу г) припадају и: ѝван-ѝвна, В. ѝван (и ѝван)-ѝвна; ѝвас-ѝвса, В. ѝвас-ѝвса; ѝрао-ѝрла, В. ѝрао-ѝрла;

јамац-јамца (и јемац-јемца), В. јамац-јамца (и јемац-јемца), свёкар-свёкра, В. свёкар-свёкра; знанац-знанца, В. знанац-знанца.

Тип *δ*), који код Даничића састављају свега три именице уопште не постоји у говору Пљеваља. Им. свёкар припада претходном типу (дакле свёкар-свёкра), а им. чёшаљ и Пётар имају увек акценат на првом слогу: чёшља-чёшљу, Пётра-Пётру и т. д.

Повлачење акцента на почетни слог у *vos. sing.* редовно је: пёпе, рёбе, коњу, оче и т. д. Као и код Даничића, им. мёмак има мёмче, са секундарним дуљењем основног вокала.

Непроширени облици множине имају акценат на крају: коњи-коња-коњима-коње, прдсци-прдсаца-прдсцима-прдсце. Уосталом, код именица са једносложним *nom. sing.* такви су облици врло ретки. У свима падежима множине кратке наставке има само им. коњ. Неке именице, опет, имају непроширен само облик *gen. pl.*: робā (т.ј. чељади), кршā поред, код Даничића наведених, гробā, крстā, снопā. Али су сасвим обични и облици с проширеним наставцима: робвā, кршевā, крстовā, снопвā.

Међу именицама са непостојаним *a* забележио сам с акцентом на крају: оци-отаца, косци-косаца, прдсци-просаца, капци-капакā. Иначе, извештан број краћих облика има и непокретан акценат, једнак у свима падежима: мдљци-мдљаца, пдпци-пдпаца, рднци-рднџаца, лашци-лажџаца, прдшци-прдштаца, јамци-јамџаца и сл.

Им. мёмак има обично: *nom. pl.* мёмци (ређе мёмци као у Даничића), *gen. pl.* момакā, *dat.-instr.-loc. pl.* мёмцима, *acc. pl.*, мёмке, *vos. pl.* мёмци.

Повлачење акцента на почетни слог у *vos. pl.*, које Даничић претпоставља за именице са непостојаним *a*, нисам у говору могао запазити.

Код проширених облика множине акценат је непокретан у свима падежима: пдпови-пдповџа-пдповима-пдпове, дрлови, каблови и сл. Од Даничићева четири случаја повлачења акцента на почетни слог у *gen. pl.* пљеваљски говор зна само за два: вёлвā, пёслвā, према топвā, кдтлвā.

б) *Основе са секундарним дуљењем самогласника у зависним падежима.*

Тип кднац-кѡнца.

По месту акцента овај тип је једнак с претходним. Једина је разлика у секундарном дуљењу основног вокала у затвореном слогу. Како тај појав нема пуну важност ни у књижевном језику ни у диалектима, разумљив је прелаз из једног типа у други. Код Дазичића има на пр. ђрлови, ђвнови, мѡмка-мѡмци и мѡмци, рѡнца, бѡјка, јѡмца и т. д. — све случајеви уношења краткоће основног вокала у зависне падеже.

У пљеваљском говору секундарно дуљење вокала има уопште ужи обим. Тако на пр. из овог типа им. ђван, ђвас, ђрао, добиле су краткоћу основног вокала у свима падежима: ђвна-ђвну, ђвса-ђвсу, ђрла-ђрлу и т. д. те су, дакле, пришле типу кѡсац-кѡсца.

Две именице, ловац и колац, пошле су опет сасвим супротним правцем: код њих је секундарна дужина вокала из зависних падежа прешла у *nom. sing.*, односно *gen. pl.* Отуд лѡвац-лѡвца-лѡвацѡ, кѡлац (сасвим ретко и кѡлац)-кѡца-кѡлацѡ. Исти појав несумњиво имамо и у Даничићевом чвѡрак-чвѡрка, твѡрац-твѡрца.

Место нѡвац пљеваљски говор има нѡвац-нѡвца-нѡвци-нѡвацѡ. Низлазни акценат у *nom. sing.* могао је бити добивен или аналогijом према придеву нѡв-а-о, или под утицајем акцента у облицима множине.

Као што се види, цео тип, и иначе малобројан, доста је редциран у говору.

Повлачење акцента у *voc. sing.*, у колико би се овај облик могао чути, било би редовно: лѡнче и сл.

У множини повлачење акцента у свима облицима имају само: кѡнци-кѡнца-кѡнцима-кѡнце, нѡвци-нѡвца-нѡвцима-нѡвце. Им. лѡнац има повучен акценат у *nom.-dat.-instr.-loc.* и *ass. pl.*: лѡнци-лѡнцима-лѡнце. У *gen. pl.*, међутим, има акценат на крају: лѡнацѡ, према Д. лѡнацѡ (исп. момакѡ-мѡмци-мѡмцима и т. д.).

Код осталих именица овог типа акценат је, према Даничићу, непокретан у свима падежима множине, изузев *gen.*, где је наглашен наставак: лѡвацѡ-долѡца. За пљеваљски говор, међутим, ја не могу навести ниједног примера такве промене, изузев већ поменути облик лѡнацѡ (према лѡнци

и т. д.), зато што је тип малобројан. Исто тако пљеваљски говор нема за овај тип ниједног примера проширених облика множине, као што су код Даничића облици *òвнови-òвнòвā*, *òрлови-òрлòвā*. Видели смо да су обе именице пришле типу *кòсац-кòсца*.

в) *Основе с другим самогласником.*

Тип а) *краљ-краља*.

Изузев имен. *пришт*, *дријем*, *дријен*, *трѹд*, *пласт* и *раст*. које припадају типу *град-града*, пљеваљски говор се у овом типу потпуно слаже са Даничићем. Повлачење акцента на почетни слог у *вос. sing.* редовно је: *ћа́че*, *кра́љу*, *стри́че* и т. д. То је и једина промена акцента овога типа.

У сагласности са Даничићем, *instr. sing.* од *ми́р* у вези с предлогом *с* има низлазни акценат: *с ми́ром*, у познатом прилошком значењу.

Уз бројеве *два*, *три*, *четири* именица пут, у значењу нем. »Mal«, фр. »fois«, има такође низлазни акценат: *два́ пѹта* (или *двā пѹта*), *три́ пѹта*, *четири́ пѹта*; *пò двā пѹта* и сл. Иначе, у свом основном значењу има увек *пѹта* (*пѹту* и т. д.). Свакако је низлазни акценат у овом случају добивен најпре у изразима *два́-пѹт*, *три́-пѹт*, *четири́-пѹт*, који су се осетили као прилози (дакле, боље *два́пѹт*, *три́пѹт*, *четири́пѹт*), са редукованим наставком *а*. Тек после тога почело се додавати покретно *а*, као и код осталих прилога. Облик *пѹта* у горњим изразима и није, дакле, *gen. sing.*

У множини, скоро све именице овог типа имају проширене облике. Поред *двòри*, јединог примера с кратким наставцима наведеног код Даничића, у пљеваљском говору може се чути и: *но́жи-но́жā-но́жима-но́же*, *ску́ти-ску́тā-ску́тима-ску́те*, *пѹ́ти-пѹ́тā-пѹ́тима-пѹ́те*, *кљ́учи-кљ́учā-кљ́учима-кљ́уче*, али су много обичнији проширени облици. Само кратке наставке има *ћа́ци-ћа́кā-ћа́цима-ћа́ке*.

Тип б) *врабац-врапца*.

Овој групи припадају и: *ја́рак-ја́рка*, В. *ја́рак-ја́рка*; *ло́вац-ло́вца*, В. *ло́вац-ло́вца*; *ко́лац-ко́ца*, В. *ко́лац-ко́ца*, *ше́бац-ше́пца* (пејоративан надимак).

Једина промена акцента у једнини је, као и код Даничића, редовно повлачење акцента на почетни слог у *вос.:* *пй́јевче*, *твòрче*, *вра́нче* и сл.

У множини, акценат се повлачи само у *gen.*, понајвише кад је реч у непосредној вези с неким предтогом, али не код свих именица. Обично је: п̄ијевāцā, з̄убāцā, Ш̄иљ̄ āкā, у Ш̄иљ̄акā (презиме једне породице), врāбāцā, члāнāкa, у ш̄ебāцā, св̄етāцā, ш̄ипāкā, али и пијевāцā, з̄убāцā, врāбāцā, св̄етāцā и т. д. Иначе, већина именица има и у *gen. pl.* непокретан акценат: лāнци-лāнāцā, слијепāцā, кри-вāцā, п̄јāвāцā и т. д.

За повлачење акцента у осталим падежима множине, које Даничић бележи код им. лāнац и в̄енац, п̄леваљски говор не зна. Исто тако нема ни једног примера повлачења са скраћивањем вокала код проширених облика множине, као што је у Даничића: чв̄оркови — асс. чв̄оркове, или преносења акцента на крајњи наставак, као *gen. pl.* чворкōвā, *dat.-instr.-loc. pl.* чворкōвима и сл. Сама именица је обична у говору, увек са правилним непроширеним облицима у множини: чв̄орци-чв̄орāкā-чв̄орцима-чв̄орке.

И у проширеним облицима множине, које имају имен. зāјам, нāјам, ўјам, јāрам и сл., акценат и квантитет су непроменљиви: зāјмови-зāјмōвā и т. д.; јāрмови-јāрмōвā и т. д.

В. Тросложни *gen. sing.*

а) Основе с кратким другим слогом.

Тип а) живот-живōта, б) л̄уд̄ов-лудōва, γ) маслāчак-маслāчка.

Тип а) није много заступљен у дијалекту. Поред живот-живōта познати су, између оних које Даничић наводи, примери: мртвац-мртвāца, сј̄едок-сј̄едōка и сōкō-сokōла (ређе сōкō). Овој групи припада и ч̄оек-чoека, а вероватно и назив села Гол̄еша-Гол̄ешā, као *plur. tantum*.

Тип б), у ствари само подгрупа претходног типа, боље је заступљен као жива категорија. Осим Даничићевих примера забележио сам и сј̄ед̄ов-сј̄едōва (сед човек).

Типу γ) припадају и: син̄овац-син̄овца, покр̄овац-покр̄овца, уд̄овац-уд̄овца, три именице које код Даничића састављају засебан тип, са секундарним дуљењем другог слога. Последња, истина, има и овакав акценат, али је наведена и код типа доб̄итак-доб̄итка, т.ј. са секундарном дужином другог слога кроза све падеже.

Све три групе имају редовно повлачење акцента на први

слог у voc. sing.: сјѣдоче, сѣколе, чѣече, сјѣдове, лѣдове, сѣновче и т. д.

За повлачење у voc. pl. Даничић није сигуран. Истина, он код типа α) претпоставља сѣколи, али код типа β) само нагађа пеку промену акцента, не одређујући је ближе, а код типа γ) уопште и не говори о акценту voc. pl. За пљеваљски говор може се рећи да је код сва три типа повлачење у voc. pl. редовно: сѣколц, сјѣдоци; сјѣдови, лѣдови; сѣновци и сл.

Напротив, нисам могао запазити повлачење акцента за један слог унапред у gen. pl. код типа γ) као што претпоставља Даничић, дакле: синѣваѣца̄, а не сѣновѣца̄.

б) Основе са секундарним дуљењем другог слога.

Тип синѣвац-синѣваца.

Свега три именице: синѣвац, покрѣвац и удѣвац састављају овај тип код Даничића.

У пљеваљском говору је код њих, као и у многим другим случајевима, краткоћа вокала из nom. sing. продрла у све падеже, те су све три пришле типу маслѣчак-маслѣчка. За овај тип, дакле, говор уопште не зна.

в) Основе са другим другим слогом.

Тип α) јѣнак-јѣнака, β) бјегѣнац-бјегѣнца.

Овамо припадају и:

α) бѣкѣар-бѣкѣара, В. бѣкѣар-бѣкѣара; кѣмпѣјѣр-кѣмпѣјѣра (код В. није наведена засебно, него уз реч крѣтола у облику кромпир без акцента); црѣвић-црѣвића, В. црѣвић-црѣвића; грѣдић-грѣдића, В. грѣдић-грѣдића и грѣдић-грѣдића; кѣмѣд-кѣмѣда, В. кѣмѣд-кѣмѣда, али у III изд. Рјечника кѣмѣд-кѣмѣда.

Код две именице наведене у Даничића у овој групи, Дѣшан-Дѣшана и сѣкак-сѣкака, и код имен. дѣнар, која према Даничићу припада групи гѣврѣан-гѣврѣана, има стално колебање између овога типа и типа гѣврѣан-гѣврѣана, дакле Дѣшѣан-Дѣшѣана и Дѣшѣан-Дѣшѣана; сѣкак-сѣкака и сѣкак-сѣкака, дѣнар-дѣнара и дѣнар-дѣнара. У множини је свакако обичнији акценат овога типа.

β) перѣтак-перѣтка (врста колача који се меси о Ускрсу) бољѣтак-бољѣтка, В. бољѣнак-бољѣнка.

Повлачење акцента на први слог у voc. sing. и pl., које

Даничић бележи за тип α) редовно је у пјеваљском говору: ју̀нѧче-ју̀нѧци; сѣ̀љѧче-сѣ̀љѧци и т. д. Несумњиво је свакако и повлачење код именица са непостојаним *a*, бар у *vos. sing.*: Бѣ̀рѧнче, Мѣ̀стѧрче, јѣ̀динче и сл. Али за *vos. pl.* нисам сигуран, иако ми изгледа да би и ту повлачење било обично.

И друга промена акцента код именица с непостојаним *a* коју бележи Даничић, повлачење за један слог уназад у *gen. pl.*, редовно се врши у говору: пѣ̀рѣтѧкѧ, ѣ̀стѧтакѧ, јѣ̀динѧцѧ, Бѣ̀рѧнѧцѧ, кѣ̀мѧрѧцѧ. Али се при том обично скраћује трећа дужина од краја, дакле: Пѧ̀зѧрѧцѧ, Мѣ̀стѧрѧцѧ, кѣ̀мѧрѧцѧ и сл.

Г. Вншесложне основе.

Овамо иду све именце мушког рода с акцентом на крају које у *gen. sing.* имају више од три слога. Иако међу њима има разноврсних типова, оне ипак имају заједничку карактеристику да им је акценат највећим делом непроменљив. Само две групе ових именица, са дугим претпоследњим слогом, знају за промјену акцената у деklinацији.

а) Именице без непостојаног *a*.

Код четворосложних као помѣ̀нник-помѣ̀нѧка, којима у пјеваљском говору припада и чинѣ̀вѧк-чинѣ̀вѧѧка, једина промена акцента, повлачење на први слог у *vos. sing.*, врши се редовно: кѧ̀петѧне, гѣ̀спѣ̀дѧре, дѣ̀сечѧре и сл. Повлачење у *vos. pl.* нисам запазио, али ми изгледа вероватно.

За петосложне именице типа лакрдѧјѧш-лакрдѧјѧша Даничић не тврди изрично да имају повлачење у *vos. sing.*, а претпоставља га и у *vos. pl.* Пљеваљски говор несумњиво има повлачење у једнини: лѧ̀крдѧјѧшу-вѣ̀ресѧјѧшу и сл. али за множину немам поузданих примера.

б) Именице с непостојаним *a*.

Четворосложне као чудѣ̀твѣ̀рац-чудѣ̀твѣ̀рца, којима у пјеваљском говору припада и јерѣ̀мѧчѧк-јерѣ̀мѧчѧѧка (неки планински цвет), имају у *gen. pl.* редовно повлачење акцента за један слог унапред, при чему се обично скраћује трећа дужина од краја: јерѣ̀мѧчѧкѧ, Далмѧтѧнѧцѧ, чудѣ̀твѣ̀рѧцѧ, Маѣ̀дѣ̀бѧнѧцѧ и сл. Код њих се исто тако врши и повлачење акцента на први слог у *vos.*

sing.: Дăлматинче, чудотвѳрче. Али ми изгледа обичан и voc. sing. с акцентом повученим за један слог унапред: чудѳтвѳрче, Далмăтинче, богѳмѳльче и сл.

За повлачење у voc. pl. немам примера.

И код петосложних именица овога типа, као Новопазарац-Новопазарца има повлачење акцента за један слог уназад у gen. pl., само што пјеваљски говор при том скраћује трећу дужину од краја: Новопазăрăца. И voc. sing. има такво повлачење: Новопазăрче.

Исто такво кретање акцента има и шестосложна именица: Старосрбијанац-Старосрбијанца: voc. sing. Старосрбијанче, gen. pl. Старосрбијанăца.

2. Основе са старим акцентом на почетку.

А. Двосложан gen. sing.

а) Основе с кратким самогласником.

Тип а) прѳст-прѳста, б) крѳв-крѳва, г) сѳжањ-сѳжања.

Њима у пјеваљском говору припадају и:

а) змăј-змăја, В. змăј-змăја, рѳј-рѳја, В. рѳј-рѳја, чѳр-чѳра, В. чѳр-чѳра, ствѳр-ствѳра, В. ствѳр-ствѳра, жбѳр-жбѳра, В. жбѳр-жбѳра;

б) ѳс-ѳса, В. ѳс-ѳса, а обично и грѳм-грѳма, стѳг-стѳга (в. стр. 117).

г) дрѳжак-дрѳшка, В. дрѳжак-дрѳшка, зглăвак-зглăвка, В. зглăвак-зглăвка, клѳнац-клѳнца, В. клѳнац-клѳнца, чѳшаљ-чѳшља, В. тако и чѳшља, Пѳтар-Пѳтра, В. тако и Пѳтра, свѳтац-свѳца (-танка и дуга воштана свећица, савијена у клупко, у В. нема).

Пренос акцента на наставак у loc. sing., који Давичић с поузданошћу бележи у групи а) за именице: Влăх, прăг, прѳст, рăт, скѳп, сплѳт, чăс и чѳт, а претпоставља и за остале, не врши се у пјеваљском говору. Отуд с преносом на предлог: нă прагу, нă прсту, пѳ мразу, ѳ клину, нă длану, нă југу и т. д. Једини изузетак претстављао би једном забележени пример у рăту, али ми ипак изгледа обичније ѳ рату. Им. чăс, као што смо видели (стр. 117.), свакако не припада овој групи.

Код типа б), међутим, пренос акцента на наставак у loc. sing. врши се редовно: у дѳму, у рѳду, на лѳју, у ѳду,

на нѡсу, на лѡду, на крѡву и сл. Само им. крај нема таквог преноса: на крају, при крају и сл. Им. дажд нисам чуо у говору.

У погледу типа γ) пјеваљски говор се слаже са Даничићем. Пренос акцента на наставак у loc. sing. врши се само код именица: вѡсак-у вѡску, мѡзак-у мѡзгу. Даничић има пренос и код именице нѡкат-нѡкту, али ја сам забележио loc. sing. без преноса на нокту, и мислим да у пјеваљском говору пренос није ни могућан.

У множини, тип α) и тип γ) имају непокретни акценат, како у проширеним тако и у непроширеним облицима, сагласно са Даничићем: мѡши-мѡшā-мѡшима-мѡше; јāди-јāдā-јāдима-јāде и сл. Такве непроширене облике имају још и имен.: Рѡс, Грѡк, Влā-Влāси, тѡћ и прѡст. Последња има у gen. pl. прѡстију, dat.-instr.-loc. pl. прѡстима, Неке именице имају само поједине падеже с кратким наставцима: дрāмā, кātā, свātā-свātима, брātā. Иначе: зѡтови-зѡтѡвā-зѡтовима-зѡтове, рātови, цāреви и т. д. Исто тако и код типа γ): дѡњци-дѡњāкā-дѡњцима-дѡњке, или: вјѡтрови-вјѡтрѡвā-вјѡтровима-вјѡтрове. Реч вѡпар, једини пример где Даничић има померање акцента у множини (вѡпрови), нисам забележио у пјеваљском говору. Им. нѡкат има, као код Даничића, gen. pl. нокātā, dat.-instr.-loc. pl. нѡктима.

У типу β) акценат се помера на проширење -ов-: дѡмови-дѡмѡвā-дѡмовима-дѡмове; крѡвови, бѡрови и т. д. Изузетак чине, у сагласности са Даничићем, крајевѡ-крајевā-крајевима-крајеве и рѡгови-рогѡвā-рогѡвима-рѡгове. Забележио сам и nom. pl. ѡсови, али нажалост немам примера за акценат у осталим падежима.

Им. гѡст има у множини: гѡсти-гѡстију-гѡстима-асс. pl. гѡсте и гѡсти, ѡ гости.

Даничић није знао ниједан пример непроширених облика множине ових именица, и зато им није ни оредио акценат. У пјеваљском говору само једна именица овог типа има такве облике, али редовно. Акценат је на наставку: пѡсти-пѡстā-пѡстима-пѡсте.

б) *Основе са секундарним дуљењем самогласника у зависним падежима.*

Тип ст̄арац-ст̄арца.

Као у Даничића акценат је непокретан кроза све падеже. Секундарно дуљење неки пут изостаје у пјевањском говору: Т̄урци (поред Т̄урци) и сл., те се на тај начин овај тип меша с типом 2 А. а. у. (с̄ужањ-с̄ужња). Исп. кл̄йнац-кл̄йнца, згл̄вак-згл̄вка, које су са свим прешле у тај тип.

в) *Основе с другим самогласником.*

Типови а) др̄уг-др̄уга, б) л̄акат-л̄акта.

Првом типу припадају и: пр̄шт-пр̄шта, В. пр̄шт-пр̄шта, чв̄р-чв̄ра, В. чв̄р-чв̄ра, др̄јем-др̄јема, В. др̄јем-др̄јема, др̄јен-др̄јена, В. др̄јен-дрӣјена, тр̄д-тр̄да, В. тр̄д-тр̄да, пл̄ст-пл̄ста, В. пл̄ст-пл̄ста, р̄ст-р̄ста, В. р̄ст-р̄ста, затим м̄а = у ма̄у (али прилог ма̄ом!) В. ма̄х-ма̄ха; стр̄а = у стра̄у, В. стра̄х-стра̄ха, пра̄ — у пра̄у, В. пра̄х-пра̄ха, см̄је-см̄ја — у см̄ју, коју Даничић наводи у групи б̄г-б̄га, те би према томе у gen. sing. требало да гласи см̄јеха. Вук, међутим, има поред см̄је-см̄ја и см̄јех-см̄јеха.

У loc. sing. имају, према Даничићу, пренос акцената на крај све именице типа а) које не значе нешто живо, и три именице типа б): ја̄рак, Ј̄так и см̄сао. Дакле: брӣјегу, вӣјеку, вра̄ту, гл̄асу — ја̄рку, Ј̄ску, см̄слу. У погледу типа а) пјевањски говор се потпуно слаже са Даничићем. Пренос акцената врши се редовно, чак врло често и кад предлог не стоји непосредно пред именицом. Али у типу б) нема никаква померања акцената. Речи Ј̄зак и см̄сао непознате су у говору, а ја̄рак као што смо видели и не иде у ову групу.¹

Непроширени облици множине, у колико се употребљавају, имају према Даничићу у gen. pl. пренос акцената на

¹ Уосталом и сам Даничић је сумњао у померање код обеју група, и зато је и претпостављао да речи ја̄рак и ја̄зак могу припадати и другом акценатском типу, а за реч см̄сао истицао је да је књижевног порекла. Тешко је, према томе, веровати претпоставци Решетаровој (Die serbokroatische Betonung, 68-9) да померање акцената код ове групе може имати и шири обим, иако он из дубровачког говора наводи и пример л̄акту. Пјевањски говор ту има редовно л̄акту.

настатак, у групи а) редовно: брка, дана, друга, зуба, мрѧва, сѧнѧ, црви, а у групи б) само реч лѧкат: лѧкѧтѧ (са скраћивањем основног вокала!). Пљеваљски говор има у погледу акцента gen. pl. то исто, али се разлика са Даничињем у примерима: им. сѧн има само проширене облике множине, брка обичније проширене, црв и мрѧв имају опет облике с редовним наставком а, црвѧ, мрѧвѧ, и, најзад, кратки облици gen. pl. употребљују се и од им. сѧд, брѧв, срп, спѧж, лѧст, рѧд, стрѧк: сѧда брѧва, српа, спѧжа, лѧста, рѧди, стрѧка.

За остале облике непроширене множине Даничињ бележи непроменљив акценат: брци-брцима-брке, мрѧви-мрѧвима-мрѧве и сл., али без поузданости, наводећи и примере са померањем акцента на наставак у dat.-instr.-loc., дакле: зѧбима, црвима, брцима. Међутим, пљеваљски говор има по правилу ово последње. Ево свих речи ове групе које у пљеваљском говору имају редовно непроширене облике множине у свима падежима:

nom.	gen.	dat. instr. loc.	acc.
дѧни	дѧна	дѧнима	дѧне
зѧби	зѧба	зѧбима	зѧбе
мрѧви	мрѧвѧ	мрѧвима	мрѧве
брѧви	брѧвѧ	брѧвима	брѧве
црви	црвѧ	црвима	црве
сѧди	сѧда	сѧдима	сѧде

Шта више, забележио сам и један пример acc. pl. с акцентом на крају: брке.

Проширени облици множине имају код типа а), у сагласности са Даничињем, двојаку акцентуацију:

а) скраћивање дужине у свима падежима с непокретношћу акцента, изузев gen. pl., који има редовно пренос акцента на наставак, каткад и у dat.-instr.-loc. pl.: дрѧгови-дрѧгѧвѧ-дрѧговима (и дрѧгѧвима)-дрѧгове;

б) само пренос акцента на проширење -ов-, у свима падежима: жѧљеви-жѧљѧвѧ-жѧљѧвима-жѧљѧве.

Две такве групе има и пљеваљски говор, само је подела именица између њих нешто друкчија него код Даничиња.

Групи а) припадају, поред оних које наводи Даничињ, и: прѧт-прѧтови, трѧт-трѧтови, јѧж-јѧжеви, клѧс-клѧсови, лѧст-лѧстови (gen. pl. лѧстѧва и лѧста),

грѣзд-грѣздови, вјѣк-вјѣкови (и вијѣкови), ста̀н-ста̀нови.

Групи б) припадају, поред примера наведених код Даничића: дјо (и дјјел)-дијѣлови, жуљ-жуљеви, спуж-спужеви, јоши: струк-струкови, жи́г-жи́гови бѹк-бѹкови, ли́к-ли́кови, при́шт-при́штови, чвѢр-чвѢрови, дри́јен-дри́јенови, пла́ст-пла́стови, ра́стр-ра́стови, ма̀-ма̀ови, ра̀д-ра̀дови, ја̀з-ја̀зови, трѹп-трѹпови.

У dat.-instr.-loc. pl. именица групе а) напредо се употребљавају акценти: брѣговима и брегѡвима, вјѣковима и вјекѡвима, кѹмовима и кумѡвима и т. д. али су обичнији облици с пренесеним акцентом.

Проширени облици множине типа б) имају у сагласности са Даничићем скраћивање дужине основног вокала и непокретан акценат: чѹнкови, бѹбѣви и т. д.

Б. Тросложни gen. sing.

1. С кратким почетним слогом.

а) Основе с кратким другим слогом.

Тип а) брѡтић-брѡтића, б) пѡрожак-пѡрошка.

Првом типу припадају у пјеваљском говору и: кѡиш-кѡиша, В. кѡиш-кѡиша; чѣшљић-чѣшљића, В. чѣшљић-чѣшљића; чѣрић-чѣрића, В. чѣрић-чѣрића.

Ни у првој ни у другој групи нема никакве промене акцента, па ни оне коју Даничић бележи за gen. pl. именица које означавају младунчад: пѡчића, гѹшчића, пѣлића, према Даничићевом пачића, гушчића пилића и сл.

б) Основе са секундарним дуљењем другог слога у nom. sing.

Тип ја̀сѡн-ја̀сѡна.

Акценат се у loc. sing. по правилу преноси на наставак, као што бележи Даничић: у говѡру, на ка̀мену, на ја̀вѡру, на угљ̀ену, на пла̀мену и т. д. Али пренос обично изостаје кад предлог не стоји непосредно пред именицом, или кад је на њој и реченички акценат, на пр. »на ѹгљ̀ену, нѣ на ватри«, или »на свѡкѡм ка̀мену« и сл.

У множини Даничић бележи пренос акцента на наставак у gen. за три речи: гуштѣра, кестѣна. ѡавѡла, а претпоставља га и за речи ѡѣвѡр, чѡкѡт. И пјеваљски говор има редовно ѡавѡла, а забележио сам с акцентом на

крају и: ђевѐрā, грумѐна, угљѐна. Изгледа ми да би одиста све именице овог типа имале такав акценат у gen. pl., кад би се употребљавао непроширен облик.

О dat.-instr.-loc. pl. Даничић ништа не говори. Свакако ту не претпоставља никакво померање акцента. Ја сам, међутим, забележио ђевѐрима, ђавòлима, и мислим да такво померање акцента не би било необично и код свих осталих именица овог типа.

Даничић такође не помиње ни проширене облике множине, који се у пљеваљском говору доста често употребљавају. По акценту, они се слажу са облицима непроширене множине: грўменови-груменóвā-груменòвима-грўменове, бўсенови-бусенóвā-бусенòвима-бўсенове. Истина, њих потискују облици колективних именица који се употребљају много чешће: грўмѐње, бўсѐње, камѐње и сл.

в) Основе са секундарном дужином другог слога.

Тип пǎсторак-пǎстòрка.

Акценат је увек непроменљив, као код Даничића.

г) Основе са другим другим слогом.

Тип α) гǎврǎн-гǎврǎна, β) прǐтисак-прǐтиска.

У пљеваљском говору првом типу припадају и: òчу-òчуа (òчува), В. òчух-òчуха, бòжур-бòжура, В. бòжур-божўра, глǎсник-глǎсника, В. глǎсник-гласника, пòтрѐс-пòтрѐса, В. пòтрес-пòтреса; бўвар-бўнара, В. бўнар-бунǎра и бўнǎра; затим именице које се мешају с групом 1. В. в: дǐнар-дǐнǎра, која и по Даничићу иде у ову групу, и сòкǎк-сòкǎка, В. сòкǎк-сокǎка, Дўшан-Дўшǎна, В. Дўшан-Душǎна.

Пренос акцента на наставак у loc. sing. обично се врши под познатим условима: у амбǎру, на вршǎју, у мјесѐцу, на кантǎру, у облǐку, на поглѐду, у случǎју; затим, између речи код којих Даничић само претпоставља ово покретање: по корǎку, по мирǐсу. Ипак нису ретки ни облици loc. sing. са непокретним акцентом: нǎ дувару, нǎ сокǎку, нǎ бунǎру, нǎ чардаку, ў амбǎру и сл.

У непроширеним облицима множине акценат би, према Даничићу, требало да буде већином непокретан. Померање акцента на наставак у свима падежима множине он бележи само за две речи: динǎри и комǎди, а само у gen. pl.

обрúча, љешнѣкѣ, мјесѣци. Кад се изузму речи кòмѣд, која у пјеваљском говору, као што смо видели, уопште не припада овом типу, и сòкак, дѣнѣр, које се колебају између овог типа и типа ју̀нак-ју̀нака, пренос на наставак могу овде имати и:

у ном. пл. рођáци, љешнѣци;

у ген. пл. рођáка, љешнѣкѣ, корáка, мјесѣци, вршáјѣ, обрúча;

у дат.-инстр.-лок. пл. рођáцима, љешнѣцима, корáцима, мјесѣцима, вршáјима;

у асс. пл. рођáке, љешнѣке.

У проширеним облицима множине, поред скраћивања дужине другог слога, акценат је, према Даничићу, непокретан у свима падежима, изузев ген. пл., и код понеких речи дат.-инстр.-лок. пл., где се помера на наставак: гòлубовѣ-голубóвѣ-гòлубовѣма (и голубòвѣма)-гòлубове. То исто има и пјеваљски говор, с том разликом што је у дат.-инстр.-лок. пл. пренесен акценат далеко обичнији: голу́бòвѣма, дуварòвѣма, лишајèвѣма и сл.

2. С дугим почетним слогом.

а) Основе с кратким другим слогом, типа рáдин-рâдина;

б) основе са секундарним дуљењем другог слога, типа Ђурђевац-Ђурђевца;

в) основе с дугим другим слогом, типа прáзник-празника.

Ниједна група нема никакве промене у акценту, сагласно са Даничићем.

В. Вишесложне основе.

Именице које у ген. синг. имају више од три слога зазимају, као и вишесложне именице с акцентом на крају, засебно место, јер им је акценат већином сталан. Самò четворосложне именице с акцентом на првом слогу и дужином на трећем, типа ѣмењáк-ѣмењáка, знају за малу промену у месту акцента.

Речи сложене од гòвòр, на пр. рáзговòр, òдговòр, дòговòр, прѣговòр и т. д. у пјеваљском говору не спадају у ову групу, као што је то код Даничића, него у групу блàгослòв-блàгослова, дакле у ном. синг. имају се-

жундарну дужину, а не сталну, исто онако као и проста реч гѡвѡр. Уосталом, ни код самог Даничића нису подаци сигурни, пошто и он за loc. sing. бележи поред преноса акцента на крај и скраћивање дужине: договѡру, наговѡру, разговѡру.

Пренос акцента на наставак у loc. sing., који Даничић бележи за речи дѡгађāj, ѡбичāj пѡрођāj, забележио сам само у примеру: на порођājу, али ће свакако бити обично с преносом и обичājу, залогājу.

У другој групи, код сложеница од гѡвѡр, међутим, обичнији су облици loc. sing. с непренесеним акцентом.

Ако се не варам, пјеваљски говор има у множини прве групе, бар код две речи: зājлогāj и мājнастѡр (и нājмастѡр) пренос акцента на наставак и у gen.-dat.-instr. loc. pl.: залогājи-зalogājима, манастѡрāj-манастѡрима, поред облика са непренесеним акцентом.

3. Тросложне основе са старим акцентом на средњем слогу.

Има више типова ових именица, али само један зна за промену акцента. То су речи са три кратка слога у gen. sing. типа јѣзик-јѣзѡка (ājлāj-ājлаја).

Њему у пјеваљском говору припадају и крпѡљ-крпѡља, В. крпѡљ-крпѡља, рбат-рбата, В. тако и хрпта, бājтак-бājтака, В. бājтājк-бājтака, пājук-пājука, В. пājук-пājука, ѡсов-ѡсова, В. ѡсѡв-ѡсѡва; чадор-чадѡра, В. чадор-чадѡра, ѡпис-ѡписа (слика, пртеж), код В. нема, гājган-гājтана, В. гājтан-гājтана, мājдан-мājдана, В. мājдан-мājдана; ѡбој-ѡбоја, В. ѡбој-ѡбоја.

Једина промена, повлачење акцента у gen. pl. на први слог, редовна је у пјеваљском говору: ѡткѡсāj, јājстѡкāj, ѡскѡкāj, ѡнѡкāj, ѡдаци — ѡд ѡдājкāj (име села) и т. д.

Поједине разлике.

Им. пријатељ има као и код Даничића у gen. pl. пријатељāj, dat.-instr.-loc. pl. пријатељима, и без преноса пријатељāj-пријатељима.

Им. нѡпријатељ нема никакве промене у месту акцента; лѡпов-лѡпова, В. лѡпѡв-лѡпова (али у III изд. Рјечника лѡпов);

зājвој-зājвоја, В. зājвѡј-зājвоја;

рѣзбој-рѣзбоја, В. рѣзбѣј-рѣзбоја;
 нѣзеб-нѣзеба, В. само fem. нѣзѣб и нѣзеба;
 нѣред-нѣреда, исп. код В. adj. нѣредан;
 добрѣтвор-добрѣтворѣ, В. добрѣтвор-добрѣ-
 творѣ;

пѣзнаник-пѣзнаника, В. пѣзнаник-пѣзнаника;
 Цѣригрѣд-Цѣриграда, В. Цѣриград-Цѣриграда;
 Бѣгарин-Бѣгарина, В. Бѣгарин-Бѣгарина;
 Рѣдосав-Рѣдосѣва, В. Рѣдосав-Рѣдосѣва.

4. Именице мушког рода са наст. -inъ (-janinъ).

Слажу се у свему са Даничићем. Једино оне именице са наставком -janinъ које према Даничићу имају дуљсње вокала *a* у множини показују мало отступање. Оне у пјеваљском говору могу имати и продуљен вокал *a*: грѣђани-грѣђанима-грѣђане, вѣрошѣни-вѣрошѣанима-вѣрошѣане, Мѣневчѣни-Мѣневчѣанима-Мѣневчѣане, и т. д., и кратак: вѣрошани-вѣрошанима-вѣрошане, Црљѣничани-Црљѣничанима-Црљѣничане и сл. Прво је свакако обичније.

5. Именице мушког рода с наставком -o и -e.

Већих разлика има само у групи двосложних хипокористичних или пејоративних имена, типа а) бѣбо, Стѣјко, б) Мѣрко.

У групи а) Даничић има само именицу с наставком -e Рѣде, док у пјеваљском говору њој припадају све именице ове врсте на-e које пред наставком немају групе сугласничке, дакле, осим Рѣде: Мѣле, Вѣле (у Даничића група б), Лѣле, Јѣле, Ђѣле, Тѣле, Рѣле, Вѣде, Дѣле, бѣле, кѣле, Тѣне.

Али зато групи б) припадају скоро све именице с наставком -o које пред њим имају сугласничку групу: Вѣљко, В. тако и Вѣљко; Гѣјко, В. тако и Гѣјко; Жѣрко, В. Жѣрко; Мѣрко, В. Мѣрко, Рѣјко, В. тако и Рѣјко; Рѣнко, В. Рѣнко; Слѣвко, В. Слѣвко; Стѣнко, В. Стѣнко. У групи а) т. ј. са узлазним акцентом на првом слогу пјеваљски говор има врло мало примера. Између оних које се у говору употребљују ја могу навести само: Вѣјко, Стѣјко.

За њих Даничић не бележи повлачење акцента на први слог у voc. sing., које имају такве именице без сугласничке

групе пред наставком. У пјеваљском говору повлачење је редовно: Вбјко, Стбјко.

Мало отступања у групи претстављају и имена Рăдивоје, Āрсеније, Вăсилије, Глйгорије, која у пјеваљском говору на првом слогу имају узлазни акценат: Рăдивоје, Āрсеније, Вăсилије, а четврто и дужину на другом слогу, Глйгōрије (и Грйгōрије).

Б. Именице средњег рода.

Ни у старим -o/jo- основама, ни у консонатским основама средњег рода нема у акценту битних разлика између Даничића и пјеваљског говора. Њихов и иначе уједначени систем ту је још више упрошћен. Једва се у неким категоријама срећају усамљени остаци старије промене места акцента.

1. Основе на -o/jo-.

А. Једносложне именице.

Само две познате: злѝ и днѝ. У гер. pl. им. злѝ има зăла, а од им. дно тај облик нисам могао чути.

Б. Двосложне именице.

а) Основе с акцентом на крају.

Тип а) пѣро, сѣдло.

Овамо у пјеваљском говору иду и слѝво, В. слѝво, брăство, В. брăтство.

Померање акцента на почетни слог у множини има само им. сѣло-сѣла-сѣла-сѣлима. Иначе је акценат на крају (одн. као у јединици): пѣра-пѣра-пѣрима, рѣбра-рѣбрă-рѣбрима и сл.

Тип б) брѣвно.

Пјеваљски говор у овом типу има и зрнце, В. зрнце-зрнца, дрѣце, В. дрѣце-дрѣцета. Али се обе обично мешају с консонатским -t- основама.

Само две речи имају повлачење акцента на први слог у множини: гѝвно-гѝвна-гѝвăнă-гѝвнима и Гѝвна-Гѝвăнă-Гѝвнима, као назив једног дела вароши Пјеваља. Иначе гѝвно у свом обичном значењу нема никакве промене акцента: гѝвна-гѝвăнă-гѝвнима.

Тип г) крйло, пйсмо.

Нема никакве промене акценатског места.

Pluralia tantum врата и леђа имају у вези с предлозима и повучен акценат на почетни слог, поред обичног акцента на наставку: прѣд вратима, на врата, нѣз леђа (sic!), и за вратима, на леђима.¹ У gen. pl. увек врата, леђа.

б) Основе с акцентом на корену.

а) Тип гр̄ло, п̄асмо.

Овамо иду и: зѣље, В. зѣље; рѣбље, В. рѣбље; снѣпље, В. снѣпље; с̄аће, В. с̄аће.

Доста често у овај тип прелазе и неке именице са секундарном дужином основног вокала: здравље и здравље, прѣшће и прѣшће, гвѣжђе и гвѣжђе, грѣбље и грѣбље.

Пренос акцента имамо само у др̄во: др̄ва-др̄в̄а-др̄вима, с познатим значењем, м̄асло: м̄асла, у изразу »свјештати м̄асла«, и ж̄ито — gen. pl. ж̄ит̄а искључиво у изразу »испод ж̄ит̄а«, т. ј. кришом.

б) Тип м̄есо, с̄унце.

Промену акцента има: с̄ијено: сијена-сијена-сијенима поред с̄ијена. Забележио сам и: »био је по п̄ивима« т. ј. по славама, и најзад »по дебелијем м̄есима«.

Им. гвѣжђе има гвѣжђа-гвѣжђ̄а-гвѣжђима у значењу »кљуса за дивљач«.

В. Тросложне именице.

Између различитих типова тросложних основа само један има правилно померање акцента. То су именице од три кратка слога са некадашњим акцентом на средњем, без непостојаног *a*, типа к̄дрито.

Акценат се редовно повлачи на први слог у gen. pl.: к̄орит̄а, к̄ољ̄ѣн̄а, д̄о к̄ољ̄ѣн̄а, м̄ѣчйла и т. д.

Појединачне промене.

Према Даничићу, реб̄арце и сличне именице са непостојаним *a* имају у gen. pl. повлачење акцента за један слог уназад: реб̄араца̄. У пљеваљском говору нема те промене.

Им. јѣзеро има Јез̄ера-Јез̄ер̄а-Јез̄ерима, у познатом називу краја.

¹ То исто бележи Решетар у дубровачком говору за речи врата и уста, Die serbokroatische Betonung, стр. 57.

Им. гребѣнѣште има према Даничићу у множини гребенѣшта. Ја те промене за пљеваљски горор нисам могао констатовати. Забележио сам, међутим, на Кућѣшта (према кућѣште?), у називу места.

2. Коисонантске основе.

Основе на *-n-* у пљеваљском говору ничим не отступају од Даничића, основе на *-s-* исто тако, само су оне више редуциране. У множини се још чује: небѣса-небѣсѣ-небѣсима, чудѣса-чудѣсѣ-чудѣсима (поред обичнијег чѣда-чѣдѣ-чѣдима), и врло ретко тјелѣса.

Код основа на *-t-* има малих отступања.

Тип α) јѣне.

Овамо иду обично и зрѣнце, В. зрѣнце-зрѣнца, дрѣнце, В. дрѣнце-дрѣцета.

Даничић бележи скраћивање дужине у зависним падежима: јѣнета и сл. Пљеваљски говор, међутим, увек задржава дужину: јѣнета, јѣјета, кљѣсета, пѣрчета, ѣошета, ѣжета, кѣмчета и т. д. Уосталом, и Вук у Рјечнику има назначену дужину код ѣже-ѣжета и шѣвета-шѣвѣта. Само дијѣте има скраћивање: ѣѣтета.

Исто то важи и за тросложне именице типа чељѣде, код којих Даничић само претпоставља скраћивање дужине. Редовно је, дакле, чељѣдета, живѣнчета, једѣнчета, бурѣнчета и сл. према Даничићевом чељѣдета и т. д.

Тип β) тѣле.

Овамо у пљеваљском говору иду и: ѣѣбре, В. ѣѣбре, бѣре, В. бѣре, цѣбе, В. цѣбе.

Даничић бележи повлачење акцента на први слог у ген. пл.: крѣкмѣтѣ, тѣстѣтѣ. Ја то, међутим, нисам могао опазити, него ми се напротив чини да се, бар код неких именица, у целој множини акценат преноси на наставак. Тако дѣгме - дѣгмѣта-дѣгмѣтѣ-дѣгмѣтима. кѣбе - кѣбѣта-кѣбѣтѣ-кѣбѣтима, пѣнце - пѣнцѣта-пѣнцѣтѣ-пѣнцѣтима и сл.

Тип γ) пѣле.

Даничић не бележи никакву промену акцента. У Вукову Рјечнику, међутим, означен је пренос акцента на крај код речи дрѣво: дрѣвѣта-дрѣвѣтѣ-дрѣвѣтима. Пљеваљски говор има осим тога примера и дѣбе: дѣбѣта-дѣбѣтѣ-дѣбѣтима.

В. Именице женског рода.

I Основе на а.

1. Основе са старим акцентом на крају.

А. Двосложне именице.

а) Основе с кратким првим слогом.

Тип жѐна-сѐстра.

У главним линијама пјеваљски говор се слаже са Даничићем. И у њему voc. sing. и pl. имају акценат на почетном слогу: жѐно-жѐне, сѐстро-сѐстре. У погледу на акценат осталих падежа и он има три групе:

- а) акценат увек непокретан;
- б) акценат на почетном слогу у ном. и асс. pl.;
- в) акценат на почетном слогу осим у ном.-асс. pl. и у dat.-асс. sing.

Али има извесних разлика у груписању примера. Неке именице Даничићеве групе в) имају у пјеваљском говору врло често акценат на почетном слогу и у осталим падежима, те на тај начин прилазе именицама са старим акценатом на првом слогу. То су: жѐља (ретко жѐља) — gen. pl. само жѐљā, сѹза (ретко сѹза) — gen. pl. сѹзā, рђа (ретко рђа) — gen. pl. рђā, даска — gen. pl. дасāкā и дасāкā, стōпа (и стōпа) — gen. pl. стōпā, слōга и слōга (В. слōга), служба и служба (В. служба), йгра и йгра, g. pl. йгāрā и игāрā.

Осим тога и неке именице паралелног типа са секундарном дужином почетног слога прилазе овамо, пошто обично задржавају краткоћу вокала кроза све падеже. Тако налазимо глāвња, ном. pl. глāвње, В. глāвња; ђвца-ђвцу, ном. pl. ђвце, а забележио сам и тōрба, поред тōрба, тōрба и гōрба (исп. ниже).

Група в) је иначе заступљена готово истим примерима које има и Даничић. Ту су: вōда, гōра, ђѐца, зѐмља, зōра, кōса, гōра, магла, мѐђа, мѐтла, рōса, смōла, сōа, чōа, нōга, затим глāвња и снā (gen. sing. снāѐ).

За акценат на почетном слогу у dat. sing. Даничић је забележио само три поуздана примера: вōда-вōди, дјѐца-дјѐци и зѐмља-зѐмљи, верујући да је остале тешко чути у овом падежу. Решетар је из дубровачког говора њима додао и чōја-чōји, нōга-нōзи, па и кōза-кōзи,¹ која и код Даничића и у пјеваљском говору припада групи а).

¹ Die serbokroatische Betonung 88.

Међутим, ја сам имао прилике да више пута чујем облик *dat. sing.* и осталих именица ове групе, иако оне обично значе мртве ствари, и он је увек имао акценат на почетном слогу:

зòра-зòри, у изразу »нè пјевāј зòри«, т. ј. не говори којешта; гòра-гòри, »òкрену гòри«; мèтла-мèтли, ÿгла-ÿгли »нñђе ми мèтли — ÿгли нè дā стāти« и сл. Исто тако и мāгла-мāгли, кòса-кòси, рòса-рòси, снā-снāи, смòла-смòли, мèђа-мèђи и т. д.

Група б) се нешто више разликује од Даничића. Од његових седам примера само две речи припадају у пјеваљском говору овој групи: пāvта (пāфта)-пāvту-пāvте и чèла-чèлу-чèле, док бўха, змйја и мўха припадају групи а), снāха групи в), а сўза има, као што смо видели, обично у свима падежима акценат на почетном слогу. Осим две поменуте именице групу б) сачињавају у пјеваљском говору: пāра-пāру-пāре-пāрā ређе пāрā (В. пāра-пāре-пāрā, али то Д. нигде не наводи); мòлба-мòлбу-мòлбе; òвца-òвцу-òвце; āспра-āспру-āспре (В. āспра), клāдња-клāдњу-клāдње (В. клāдње), òспа-òспу-òспе; фāјда (вāјда)-фāјду-фāјде.

За групу а) да наведем између најобичнијих: жèна, сèстра, кòза, бўа, мўа, змйја, слòта, кāфа (кāва), кòфа (кòва), В. кòва и т. д.

У *gen. pl.* имамо као и у Даничића: нòга-нòгу, — сестāрā, овāцā, игāлā, — мāгли, мòлби и т. д.

б) Основе с другим првим слогом.

Тип лўка — цйгла.

Као претходни ни овај акценатски тип именица не разликује се битно од Даничићева. У *voc. sing.* и *pl.* акценат је увек на почетном слогу. Према томе у ком је падежу наглашен први слог, разликују се и овде три групе:

- а) акценат увек непокретан;
- б) акценат на првом слогу у *nom.* и *acc. pl.*;
- в) акценат на првом слогу осим у *nom.* - *acc. pl.* и у *dat.* - *acc. sing.*

Група в) је нешто већа него у Даничића. Осим његових примера: рўка, дўша, глава, вóјска, зйма, сријèда (пљ. гов. сријèда), грāна, грèда, пèта, у пјеваљском говору је ту и: снāга — снāгу — снāге, коју Даничић

не наводи, а у Вуковом Рјечнику (III издање) је, међутим, означен асс. *sing.* *снâгу*; ријéка — рйјeкy — рйјeкe, коју Даничић не бележи ни под *б*), иако је у Вуковом Рјечнику забележен пот. *pl.* *рйјeкe*; тра́ва — тра́вy — тра́вe, у Даничића група *б*); мóба — мòбy — мòбe, у Даничића свакако група *а*). Најзад, овој групи припада и једна од четири именице које се према Даничићу колебају између група *б*) и *в*): стијéна — стйјeнy — стйјeнe, док клўпа и бра́да у пјеваљском говору спадају у групу *а*), а врба у групу *б*).

Само у три именице ове групе бележи Даничић акценат на почетном слогу у *dat. sing.*: гла́ва — гла́ви, дўша — дўши и рўка — рўци, али га претпоставља и за остале. У пјеваљском говору ја сам то забележио још за две речи: вóјска — вòјсци и мóба-мòби. Ни за једну од осталих такву промену акцента нисам могао кенстатовати, иако бисмо је с разлогом могли очекивати, ако имамо у виду правилност тог појава у *dat. sing.* именица с кратким првим слогом.

И група *б*) је нешто богатија примерима него у Даничића. Осим његових примера: ви́ла, гу́ја, је́ла, ку́ла, му́ња, сви́ња, сла́на, слўга, срна, стријéла (пљ. гов. стријéла), имамо у овој групи и врба — врбу-врбе, које се код Даничића колебају између група *б*) и *в*); затим ту́га — ту́гу — ту́ге, сви́ла — сви́лу — сви́ле, ре́са — ре́су — ре́се, које код Даничића иду у групу *а*).

Групи *а*) припадају између осталих и ба́нка, В. ба́нка, кру́на, ређе кру́на, В. кру́на, кре́ста, В. кре́ста.

У *gen. pl.* са покретним *а* Даничић бележи скраћивање основног вокала поред акцента на наставку: глава́њā, ова́цā, тора́бā. Но Решетар с правом примећује да ова три примера имају секундарну дужину вокала, дакле, у *gen. pl.* првобитну краткоћу, па ставља питање, да ли би се вокал скраћивао и код именица са првобитно дугим вокалом.

Пјеваљски говор код таквих именица има обично облик *gen. pl.* с наставком - *й*: цй́гли, у коме се дужина чува. Зато не могу са поузданошћу рећи да би се у облицима *gen. pl.* са непостојаним *а* заиста основни вокал скраћивао. Им. рўка има *gen. pl.* с наставком старог дуала: рўку, према Даничићевом рўку (исп. нòга — нòгу).

Код већег броја именица ове групе Даничић бележи

скраћивање основног вокала и у *dat.-instr.-loc. pl.*: гранама, лúкама, свињама ит.д. У пјеваљском говору тај појав није од великог значаја. Забележио сам само, осим редовног рúкама, и: у стјенама, по странама. Обичније је у стијенама, по странама.

Има неколико именица које се готово у свима падежима колебају између овог и других типова. То су:

тórба — тòрба — тǒрба и тǝрба (ретко),
 чórба — чòрба — чǝрба,
 шкóла — шкǝла — шкǝла,
 бáшча — бáшча — бǝшча (ређе),
 кáрта — кáрта — кǝрта,
 круна — — — — — круна.

Б. Тросложне именице.

а) Основе с три кратка слога.

Тип планина.

Пјеваљски говор овде скоро ни у чему не отстаје од Даничића. Акцент је у *voc. sing.* и *pl.* редовно на првом слогу: стǝрино — стǝрине, рǝгобо — рǝгобе и сл.

У *acc. sing.* и *nom.-acc. pl.* имају акценат на првом слогу све именице побројане код Даничића. Осим ових забележио сам и: топлíна — топлíну — топлíне, пелéна — пелéну — пелéне, судбíна (поред сǝдбина, у В. судбíна „код књижевника“) — сǝдбíну — сǝдбíне, дуљíна — дуљíну — дуљíне, тјескóба — тјескóбу — тјескóбе, тегòба — тегòбу — тегòбе, мекòта — мекòту — мекòте. Али није редак ни акценат на крају, нарочито код речи са суфиксом -òта, -òба, или кад је именица без предлога.

Место сòтона пјеваљски говор има сǝтона, место ледíна — ледíна.

б) Основе с другим другим слогом.

Тип одíва.

У пјеваљском говору овамо спада и љубíца, В. љубíца (али особно име Љубíца).

Једина промена је, према Даничићу, померање акцента на први слог у *voc. sing.* и *pl.*: òдиво — òдиве. Иако су примери ретки, то се исто може утврдити и за пјеваљски говор.

2. Тросложне основе са старим акцентом на средњем слогу.

Само именице са три кратка слога, без непостојаног *a*, типа *лйвада*, имају промену места акценатског: повлачење на први слог у *gen. pl.*: *лйвāдā*. Оно се редовно врши и у пјеваљском говору.

За паралелни тип са дугим првим слогом: *нāvика*, *Даничић* не бележи никакву промену. Ја сам, међутим, забележио у *gen. pl.* *нāvика-нāvикā* (и *нāvика*) *прйлика-прйлика* (и *прйликā*, *зāбава-зāбāвā* (и *зāбāвā*). Исто сам то констатовао и код једне по типу паралелне четворосложне речи: *непрйлика-непрйликā* (са скраћивањем треће дужине од краја, као и код неких именица мушког рода). Али не могу ништа поуздано рећи, колики је значај тих примера у целом систему.

Појединачни примери.

Суфикси *-аља*, *-иља* у пјеваљском говору немају дуг вокал као код *Даничића*. Отуд: *ткāља*, *прāља*, *вèзиља*, *дòјиља*, *порòдиља*, *гребèнаља* и сл. према *B.* *ткāља*, *прāља*, *вèзиља*, *дòјиља*, *порòдиља*, *гребèнāља*;

злòпòглеђа, *B.* *злòпòглèђа*; *кòкòшка*, *B.* *кòкòшка*.

II Основе на *-i*.

Акценатски систем старих основа на *-i* у пјеваљском говору се готово у потпуности слаже са *Даничићем*. Именице с акцентом на првом слогу имају у *loc. sing.* и *gen.-dat.-instr.-loc. pl.* редован пренос акцената на наставак. У квалитету, а ни у примерима, такође нема разлика.

Да дамо само неколико ситнијих напомена.

Им. *чāст* има дужину у свима падежима: *gen. sing. чāсти*, *loc. sing. чāсти* и сл.

Им. *смр̄т*, у пјеваљском говору једини мени познат пример именица са кратким основним вокалом без секундарног дуљења, има у *loc. sing.* такође акценат на крају, у слагласности с осталим именицама овога типа: на *смр̄ти*. *Даничић*, међутим, не бележи никакву промену.

Им. *вāрош* има у неким падежима особине именица с акцентом на почетном слогу: *acc. sing.*, с предлогом, *нā вāрош*, *loc. sing.* у *варòши*, *на варòши*, поред у *вāроши*.

Им. *јèсєн* има секундарну дужину у другом слогу,

дакле, кратак вокал у зависним падежима: јѐсени према Д. јѐсѣни, loc. sing. јесѣни и сл.

Код тросложних именица с акцентом на првом слогу и дужином на трећем, типа гѣропѣд, Даничић има само један пример преноса акцента на наставак у loc. sing. и gen. (dat. instr. loc.) pl.: зѣповѣст — loc. sing. заповѣсти, gen. pl. заповѣсти. У пјеваљском говору забележио сам и: благовијѣсти, о Благовијѣстима, (и ђ Благовијѣстима), у несвијѣсти, gen. pl. руковијѣди.

II Придеви.

Промена придевских акцената у пјеваљском говору своди се, као и код Даничића, искључиво на разлику између акцената одређеног и акцената неодређеног вида. У засебним дефлекцијама видова, дакле, како одређеној тако и неодређеној, акценат је увек сталан, ако се остави на страну позната разлика између једносложног и двосложног облика код многих придева, као што је на пр. пом. (acc.) sing. блѣг према блѣга, блѣгу и т. д. у осталим падежима, или бѣс према бѣса, бѣсу и сл., која је условљена општим законима новоштокавске акцентуације.

Како је акценат пом. sing. fem. или gen. sing. masc. карактеристичан за све облике сва три рода неодређене промене, ми ћемо њега и узети за основицу груписања придева, и прегледати његов однос према акценту одређеног вида, који је једнак у свима облицима. У свакој групи ћемо прегледати и акценат придевских прилога, пошто је он у вези са придевским акценатским системом.

Да дамо претходно неколико напомена о разлици у квантитету суфикса код придева са непроменљивим акцентом.

У затвореном слогу, а то ће рећи у пом.-acc. sing. masc., према краткоћи код Даничића у пјеваљском говору има дужина вокала:

а) суфикс *-ов*, код присвојних образовања: бѣбѣв, gen. sing. бѣбова и т. д., брѣтѣв, кѣмѣв, пѣпѣв, Пѣтрѣв (али Пѣтровдѣн) и сл. Али код придева који означавају квалитет вокал наставак увек је кратак: рѣстов, бѣков, цѣров, брѣстов, врѣвов и т. д.

б) наст. *-ин*: бѣбин, gen. sing. бѣбина: ѣѣин, гѣздин, тѣткин, пѣшин, ѣгин, сѣстрин, (и сѣстрин),

снàин, мáјчин и т. д. Али: Лúчиндāн, Мрāтиндāн, Сāвиндāн и сл.

е) наст. -ав: а̀љкав, гер. sing. а̀љкава; б̄а̀лāв, др̄о̀н̄āв, г̄у̀шāв, гр̄бав, см̄о̀лāв и т. д. Али може бити и кратак: т̄йпав, шк̄р̄бав, х̄о̀рав, (и х̄о̀рāв) и сл.

г) наст. -аст: ј̄о̀гунāст, б̄у̀цмāст, л̄у̀цкāст, ж̄у̀ћкāст, ц̄р̄нкāст, м̄о̀дрикаст, з̄ѐленкāст. И овде може бити и краткоћа: ж̄у̀ћкаст, ц̄р̄нкаст и сл.

1. Придеви са старим акцентом на крају.

А. Једносложни.

Само придев зл̄а-зл̄о-з̄ао, који не даје места никаквим примедбама.

Б. Двосложни.

а) *Основе с кратким самогласником.*

Тип а) б̄о̀са-б̄о̀со-б̄о̀с.

Још само придев г̄о̀ла-г̄о̀ло-г̄о̀. Одређени вид; б̄о̀си, г̄о̀ли. Слаже се са Даничићем.

Тип β) д̄о̀бра-д̄о̀бро-д̄о̀бар.

У пјеваљском говору овамо могу припадати и придеви: о̀штра-о̀штро-о̀штар, м̄о̀дра-м̄о̀дро-м̄о̀дар, м̄о̀кра-м̄о̀кро-м̄о̀кар, о̀бла-о̀бло-о̀бал, в̄ѐдра-в̄ѐдро-в̄ѐдар, који се колебају између овог и типа вл̄ажна-вл̄ажно-вл̄ажан, и најзад, б̄ѝстра-б̄ѝстро-б̄ѝстар, који припада и потоњем типу.

У одређеном виду: д̄о̀бри, о̀штри, м̄о̀дри и сл.

Прилози: д̄о̀бро; о̀штро, в̄ѐдро и т. д.

Тип γ) м̄р̄тва-м̄р̄тво-м̄р̄тав.

Код Даничића још само б̄а̀дра-б̄а̀дро-б̄а̀дар. У пјеваљском говору има их више: сл̄атка-сл̄атко-сл̄адак, В. сл̄атка-сл̄атко-сл̄адак, гл̄атка-гл̄атко-гл̄адак, В. гл̄атка-гл̄атко-гл̄адак, ж̄итка-ж̄итко-ж̄идак, В. ж̄итка-ж̄итко-ж̄идак, кр̄атка-кр̄атко-кр̄атак, В. кр̄атка-кр̄атко-кр̄атак, пл̄итка-пл̄итко-пл̄и́так, В. пл̄итка-пл̄итко-пл̄и́так, с̄итна-с̄итно-с̄итан, В. с̄итна-с̄итно-с̄итан, т̄анка-т̄анко-т̄анак, В. т̄анка-т̄анко-т̄анак, у̀ска-у̀ско-у̀зак, В. у̀ска-у̀ско-у̀зак, н̄иска-н̄иско-н̄изак, В. н̄иска-н̄иско-н̄изак, п̄сна-п̄сно-п̄са́н, В. п̄сна-п̄сно-п̄ста́н, најзад, и б̄ѝстра-б̄ѝстро-б̄ѝстар, В. б̄ѝстра-б̄ѝстро-б̄ѝстар, који у мушком роду

може имати и бѣстар, те припадати претходном типу. Придев бѣдар је у диалекту непознат.

Одређени вид има исти акценат: слѣткѣ-слѣткѣ-слѣтки, плѣткѣ, сѣтнѣ и т. д. Само придев мртва-мртво-мртвав има, у сагласности са Даничићем, мртва-мртво-мртви.

Прилози имају: слѣтко, жѣтко, тѣтко, сѣтно, крѣтко (али љ кратко). Према мртво имамо мртво, нѣ мртво.

Тип б) мѣка-мѣко-мѣк, који код Даничића не постоји, мора се увести за пјеваљски говор, иако није сасвим самосталан, пошто се у целини мѣпа са типом нѣва-нѣво-нѣв. Овамо иду и: дѣга-дѣго-дѣг, мрѣка-мрѣко-мрѣк, крѣта-крѣто-крѣт, лѣка-лѣко-лѣк, можда и још који други.

У одређеном виду мѣкѣ-мѣкѣ-мѣки; дѣгѣ, мрѣкѣ, крѣта, лѣкѣ.

У прилозима: мѣко, дѣго, мрѣко, крѣто, лѣко.

б) Основе с другим самогласником.

Осим код Даничића наведених пјеваљски говор у овој групи има и: сѣва-сѣво-сѣв, В. сѣва-сѣво-сѣв; фѣна (вѣна)-фѣно-фѣн, В. само одређени вид фѣна-фѣнѣ-фѣни; бѣна-бѣно-бѣн; сѣма-сѣмо-сѣм.

Неодређени облици придева тѣђ и свѣт ретко се употребљавају, у вароши готово никако, него се обично замењују облицима одређеног вида тѣђи, свѣти.

У одређеном виду има: блѣгѣ-блѣгѣ-блѣги и сл. Само тѣђ и свѣт имају увек тѣђа-тѣђе-тѣђи, свѣтѣ-свѣтѣ-свѣти.

Прилози имају редовно: брѣзо, крѣво, љѣто и сл. Поред блѣго има блѣго, у познатој употреби, и сѣмо.

Тип в) нѣгла-нѣгло-нѣгао.

У пјеваљском говору заступљен само једним обичним примером свијѣтла-свијѣтло-свијѣто. Одређени вид: свијѣтлѣ-свијѣтлѣ-свијѣтли.

Тип г) тѣшка-тѣшко-тѣжак.

Овамо могу припадати и власна-власно-власан, В. власна-власно-властан, трѣдна-трѣдно-трѣдан, В. трѣдна-трѣдно-трѣдан.

· Велики број придева у овој групи стално се колеба између овог типа и типа с акцентом на почетном слогу тѣжна-

тужно-тужан. Такви су: глѣдна-глѣдно-глѣдан и глѣдна-глѣдно-глѣдан, жѣдна-жѣдно-жѣдан и жѣдна-жѣдно-жѣдан, бијѣсна-бијѣсно-бијѣсан и бијѣсна-бијѣсно-бијѣсан, вријѣдна-вријѣдно-вријѣдан и вријѣдна-вријѣдно-вријѣдан, грѣдна-грѣдно-грѣдан и грѣдна-грѣдно-грѣдан, дужна-дужно-дужан и дужна-дужно-дужан, красна-красно-красан и красна-красно-красан, снажна-снажно-снажан и снажна-снажно-снажан, пријѣсна-пријѣсно-пријѣсан и пријѣсна-пријѣсно-пријѣсан, власна-власно-власан и власна-власно-власан. Уосталом, и Даничић има два примера таквог колебања: грѣдан и грѣдан, красан и красан.

Одређени вид има редовно: мѣснѣ-мѣснѣ-мѣсни, рѣјетка-рѣјеткѣ-рѣјетки, тѣшкѣ-тѣшкѣ-тѣшки и т. д. У пјеваљском говору не постоји акценат типа тѣшки, страшни, крупни, мрсни, рѣтки, који Даничић бележи у овој групи.

Прилози имају редовно: снажно, мѣрно, рѣјетка и сл. Али сам поред ружно чуо и ружно. Осим редовног тѣшко има и познато тѣшко.

В. Тросложни.

а) Основе с кратким другим слогом.

Тип зелѣна-зелѣно-зелѣн.

Осим петнаест придева побројаних код Даничића пјеваљски говор има у овој групи: жѣстѣка-жѣстѣко-жѣстѣк, В. жѣстѣка-жѣстѣко-жѣстѣк, сирѣва-сирѣво-сирѣв. В. сирѣва-сирѣво-сирѣв, велѣка-велѣко-велѣк. В. само одређени вид велѣки и т. д., питѣма-питѣмо-питѣм, В. питѣма-питѣмо-питѣм, и три придева са секундарном дужином наст. у пом.-асс. sing. masc: агѣна-агѣно-агѣн, В. агѣна-агѣно-агѣн; пашѣна-пашѣно-пашѣн, В. пашѣна-пашѣно-пашѣн; снаѣна-снаѣно-снаѣн, В. снаѣна-снаѣно-снаѣн.

Одређени вид има као и код Даничића акценат померен за један слог унапред: зелѣнѣ-зелѣнѣ-зелѣни, жѣстѣкѣ-жѣстѣкѣ-жѣстѣки, сирѣвѣ-сирѣвѣ-сирѣви и сл. Само велѣка има обично велѣкѣ-велѣкѣ-велѣки, поред велѣкѣ-велѣкѣ-велѣки.

Прилози имају акценат облика средњег рода неодрсѣ-

ног вида: студено, далеко и сл. Али се поред високо, дубоко, широко, жестоко може чути и вйсоко, дубоко, шйроко, жёстоко, нарочито у вези с предлозима: нă високо, нă широко и сл.

б) Основе с другим другим слогом.

Тип ваља̀на-ваља̀но-ваља̀н.

Не даје места за нарочите напомене. Забележио сам један пример више: трпѐћа-трпѐће-трпѐћ. Придев бо̀лећа-бо̀леће-бо̀лѣћ, у говору сасвим обичан у неодређеном виду, има код В. само одређени вид: бо̀лѣћ̄а-бо̀лѣћ̄ѣ-бо̀лѣћ̄и.

Вероватно овамо иде и једна̀ко, В. једна̀ка-једна̀ко-једна̀к, али, нажалост, имам само тај пример пом. sing. neutr.

2. Придеви са старим акцентом на почетном слогу.

а) Основе с кратким самогласником.

Тип а) нѡва-нѡво-нѡв.

Рекли смо да придев сив не иде у ову групу. О придевима мек, дуг, мрк, крт, лак, који могу отступати од овога типа, образујући засебну групу, исп. више. Иначе је све у сагласности са Даничићем.

У одређеном виду акценат је исти: нѡв̄а-нѡв̄о-нѡв̄и. Само придеви чйст, вйт (ретко) и тйј (ретко) могу имати и чйста-чйстѡ-чйсти, вйта-вйтѡ-вйти и тйј̄а-тйј̄ѡ-тйј̄и.

Придев ст̄ар има увек ст̄ари, зд̄рав и пр̄ав имају зд̄рав̄и, пр̄ав̄и и зд̄рав̄и, пр̄ав̄и, са познатом разликом у значењу.

Прилози имају увек: д̄уго, пр̄аво, зд̄раво. Исп. и ѡпр̄аво, пѡзд̄раво.

Тип б) вл̄ажна-вл̄ажно-вл̄ажан.

О придевима сладак, гладак, танак, постан, ситан, узак, низак, који отступају од ове групе, исп. стр. 142—3. — Иначе је акценат непроменљив, као и код Даничића.

б) Основе с другим самогласником.

Тип т̄ужна-т̄ужно-т̄ужан.

У пљеваљском говору овамо припадају и ст̄идна-ст̄идно-ст̄идан, В. ст̄идна-ст̄идно-ст̄идан; ж̄есна-ж̄есно-ж̄есан = »сила̀н, ватреп«, у В. нема.

О колебању многих придева између овог и типа тешка-тешко-тешак исп. више стр. 143—4.

Одређени вид има исти акценат. Отступали би само придеви одређеног вида главни, штедни, ако се уопште могу убројити у ову групу.

Ш Прилози.

О акценту прилога који се редовно образују од придева говорио сам у претходном поглављу, зато што је у тесној вези с акцентом придева. Овде ћу изнети неколико бележака о осталим прилозима.

1) Прилози на *-ски* имају већином акценат *nom. sing.* придева мушког рода, дакле и дужину крајњег вокала: српски, гурски, царски, пријатељски (и пријатељски), сељачки, нашки, господски и т. д. Али крајње *и* може бити и кратко: љуцкй, мушкй, господскй, паскй, зечкй, свбјскй, брацкй и сл.

2) Прилози за место: а) *ћ*е, *ћ*екā, *ов*декāн, *во*ђе, *во*ђекāнке, *в*уђе, *во*ј, *в*уј, — *ту*ђе, *ту*ј, *ту*некāнā, — *но*ђе, *но*ј, *но*ђекāн, *но*ђекāнāке; — *не*ђе, *по*неђе, — *св*уђе, *св*уђ, *св*уј, — *ва*мо, *а*мо, — *та*мо, *там*окāн, — *о*намо, *о*номо, *она*мокāна; — *о*ткуд, *о*довуд, *о*двуд, *о*дуд, *о*туд-*о*дуд, *о*днуд; — *к*уд, *к*удије, *к*удā, — *в*удије, *в*удā, — *т*удије, *т*удā, — *н*удије, *н*уда, — *св*укуд, *св*укуђ, *св*ућкудије, *св*удā; — б) *о*клē, *о*ткālē, *о*ткālē, — *до*кле, *до*клēн, *до*влē, *до*влēн, *до*нлē, *до*тлē, *до*тлēн-*о*влēн, *о*даклē, *о*датлē, *о*талē, *о*данлē; — в) *го*ре, *гор*екāне, *гор*екāна, — *до*ље, *до*љекāне, *до*љекāнке, *до*љекāна, — *о*згō, *о*згōр, *о*дōзгō, *о*дōзгōра, — *у*нүтра, *и*нүтра, *и*знүтра и сл.

3) Прилози за време: а) *ка*д, *ка*дā, — *та*д, *та*дā, *та*дāј, — *са*д, *са*дā, *са*дāј, — *о*нда, *о*ндāк, *о*ндāј, *ћ*егда, *ћ*екад, *в*āзда, *в*āзди, *ни*гда, *ни*кад и сл.; б) *при*је, *на*јприје, *ма*лоприје, — *по*шье, *по*тље, *по*тљекār, *до*слē, *о*селē, *о*дселē; — *дан*āс, *дан*āске, — *ј*үтрōс, *веч*ерāс, *но*ћāс, — *ј*учē, *пре*кјучē, *на*кјучē, — *си*нōћ, *си*нōт, *си*нōј, *пре*ксинōћ, *на*ксинōћ, — *си*үтра, *си*үтрадāн, *пре*ксјүтра, *на*ксјүтра, *и*зјүтра, *у*јүтру, *о*номāдне, *о*номāне, *о*нōмад; —

мспрва, — лāни, лāни, прѣклāни, ђномлāни, — прѡ-
љетѡс, ѡетѡс, јесѣнас, зѣмус, зѣмус.

4) Остали прилози: кѡлико, кѡлко, воликѡ, то-
ликѡ, ноликѡ, млѡго, мāло, мāлко, мāлко, малѣ-
чице, вѡма, дѡста, дѡсти, чѡдо (= много); — кāко,
вāкѡ, тāкѡ, нāкѡ, — ѡпѣт, ѡпѣт, јѡпѣт, јѡпѣ, ѡпѣ, —
јѣдва, — нāпријѣко (= напрасно), штѡ, зāшто, чѡдо
(= зāшто), стѡгāј.

IV Заменице.

У gen.-асс. заменица јā, тѣ, ѡн, кѡ, штā (увек тако ;
штѡ је прилог са значењем »зашто«), свѣ, које имају стари
акцент на крају, крајњи вокал је дуг: мѣнѣ, тѣбѣ, њѣга,
кѡгā, чѣга, свѣгā. Исто тако и сѣбѣ. Врло ретко се може
чути и краткоћа: тѣбе, сѣбе, обавезна у изузетним случа-
јевима, кад се овај облик употребљава у служби dat. sing.
мѣне, тѣбе, сѣбе.

У вези с предлозима, обично је стари акцент на пред-
логу: кѡд мѣнѣ, пѡред мѣнѣ, ѣспред мѣнѣ, ѡ тебе, ѣза
тебѣ, ѡд њѣгā, ѣзнад њѣгā, вѣше сѣбѣ, дѡ сѣбѣ, ѡко
сѣбѣ и сл. То је ређе код заменица ко и шта: ѡко когā,
ѡко чѣгā и сл. поред обичнијег у кѡгā, за кѡгā, због
чѣгā, без чѣгā. Али сложене увек: ѣкогā, нѣкогā, ѣн-
когā, свāкогā, ѣкомѣ, нѣкомѣ, ѣкомѣ и т. д.

У instr. sing. имамо: мнѡм-мнѡме, њѣм-њѣме, њѡм-
њѡме, кѣм-кѣме, чѣм-чѣме, а само тѡбѡм, сѡбѡм.

Сложене кѡгод, кѡгођ, кѡгој и штāгод, штāгођ,
штāгој имају: когāгод, чѣгāгод, комѡгод, чемѡгод,
кѣмгод, чѣмгод.

V Бројеви.

1. Прости.

Број јѣдан, јѣдна, јѣдно има у gen. (асс.) и dat.-loc.
sing. мушког и средњег рода јѣднѡга, јѣднѡме, поред јѣд-
нѡга, јѣднѡме и јѣднѡг, јѣднѡм. Сложен с префиксом
може имати и ѣјѣдан, ѣјѣдна, ѣјѣдно, ѣјѣднѡг(а),
ѣјѣднѣ, ѣј код јѣднѡг, ѣј у јѣдне и сл.

Двā, трѣ и чѣтири немају промене. Како они тако и
ѡстали слажу се с Вуком у акценту. Мање гласовно отсту-

пање претстављају: једанџс, дванџс и т. д., дваџес и дваџес, триџес и триџес, четџерес, шџесџет.

У самосталној употреби и кад је у реченици наглашен, број стџо има дуг вокал: у стџо кџоџа̄, стџо љ пџет, стџо и триџес. Кад је реч у проклитичном положају, или ненаглашена, вокал је кратак: љ сто кџоџа, стџо динџарџа̄, пџо сто пџта, сто љ пџет, сто и триџес и т. д.

Сложени двџџеста и двџџести, триџста слажу се с Вуком; само је четириџста необично по акценту, свакако под утицајем триџста и двџџеста. Остали имају обично пренос акцента на први члан, са скраћивањем ако је дуг: пџ(т) стџтинџа̄, шџ(с) стџтинџа̄, седџам стџтинџа̄, осџам стџтинџа̄: девџ(т) стџтинџа̄. Под речевичким акцентом забележио сам џосам стџтин, пџ(т) стџтин и сл.

Поред обичног љџада, џд љџадџе̄, двиџје љџаде забележио сам и љџада. Реч тисуџа се не употребљава.

2. Редни.

Заједно са прџви, -а, -џ има и прџви, -а, -џ, прџвоџ, прџвоџа, прџве и т. д. Остали редни бројеви слажу се с Вуком, изузев сџдмџи, џсмџи, према његовом сџдмџи, џсмџи.

VI Глаголи.

Основне линије глаголског акценатског система у пџеваљском говору слажу се са Даничиџем. И у њему постоје две велике групе глагола, једна са непроменљивим акцентом, сталним у свима облицима, изузев у извесним случајевима 2. и 3. лице преџашњег свршеног времена, и друга са променљивим. Променљив акценат имају, опет у сагласности са Даничиџем, у главном глаголи са старим акцентом на наставку инфинитивне основе, т. ј. они који данас на слогу испред наставка за инфинитивну основу имају један од два узлазна акцента. Сви остали имају по правилу непокретан акценат. Само глаголи I врсте показују специалне особине.

И кретање глаголског акцента у пџеваљском говору врши се у духу Даничиџева система. Али у детаљима, у груписању појединих категорија, има осетних разлика. Отступања има и у квантитету појединих наставака.

Прегледаџемо групу глагола са покретним акцентом по образовањима...

1. Садашње време.

Квантитет наставака.

У књижевном језику је данас по правилу усвојена дужина наставака за основу садашњег времена, изузев 3. лице множине глагола III врсте питају. Познато је, међутим, да је у глагола са вокалом *e* дужина нова, и да у разним диалектима, чакавским и штокавским, има остатака од старијег стања.

Кратак вокал *e* има и пјеваљски говор:

1) Код глагола I врсте који у садашњем времену имају на претходном слогу дуги узлазни акценат: трéсѐм-трéсѐш-трéсѐ-трéсѐмо-трéсѐте-трéсѐу, вéзѐм, вѹчѐм, рáстѐм, мéтѐм, врљѐм се, зéбѐм, лéжѐ, обѹчѐм, тѹчѐм, врљѐм. Исто тако и грѹзѐм, прéдѐм, крáдѐм, мѹзѐм, пáсѐм, стрѹжѐм, сијéчѐм.

Али кад је претходни вокал кратак, *e* је дуго: плétѐм, пèчѐш-тèчѐ и т. д.

2) Код глагола дати, знати, имати, кад у садашњем времену имају проширење *џ*: дáдѐм-дáдѐш-дáдѐ-дáдѐмо-дáдѐте-дáдѹ, знáдѐм, имáдѐм и т. д.

3) Код глагола моћи: мџѐш-мџѐ-мџѐмо-мџѐте, и хтѐти: џћѐш-џћѐ-џћѐмо-џћѐте.

4) Код свих глагола који данас испред самогласника *e* имају сугласник *j*: бѹјѐм-бѹјѐш-бѹјѐ-бѹјѐмо-бѹјѐте-бѹјѹ, вѹјѐм, крѹјѐм, лѹјѐм, мѹјѐм, пѹјѐм рѹјѐм, шѹјѐм, чѹјѐм, кѹјѐм, снѹјѐм, пљѹјѐм и т. д.; ѹмијѐм, смѹјѐм (смјѐти), смѹјѐм се, сѹјѐм и сл.; стáјѐм, кáјѐм се, дáјѐм и сл.; такође и код свих с наставком *-овати(-ивати, -евати)* у неодређеном начину, а наставком *-ује-* у садашњем времену: кѹјѐм, кѹпујѐм, порѹчујѐм и т. д.

Акцент.

Кретање акцента у садашњем времену врши се, у односу према акценту инфинитива, или према почетку облика, или према крају. Кретање према почетку састоји се у померању акцента за један слог унапред, или, са гледишта новоштокавске акцентуације, код простих глагола са узлазним акцентом на првом слогу, у промени узлазног акцента у низлазни: пѹтáти-пѹтáм (пѹтáти-пѹтáм), упѹтáти-упѹтáм (упѹтáти-упѹтáм); рáдити-рáдим, урáдити-урá-

дим; нòсити-нòсѝм, донòсити-дòносѝм; крèнути-крèнèм; заковр̀нути-закòвр̀нèм; тòнути-тòнèм; ја̀укнути-ја̀укнèм и т. д. Изузима се 3. л. множ. сад. вр. глагола III врсте типа п̀итати-п̀ита̀м, у коме акценат остаје на истом месту п̀ита̀ју (п̀ита̀ју). Такво померање има већина глагола с покретним акценатом.

При кретању акцента према крају акценат се помера на лични наставак, т. ј. у новоштокавској акцентуацији наставак за основу садашњег времена има узлазни акценат. То померање се данас види само у 1. и 2. л. множ. садашњег времена, а у осталим се лицима карактерише непокретношћу (или непроменљивошћу) акцента неодређеног начина: ч̀итати-ч̀итā̀м-ч̀ита̀мо; ж̀елети-ж̀елѝм-ж̀елѝмо; лòмити-лòмѝм-лòм̀имо; п̀ећи-п̀ечèм-п̀ечèмо (и п̀ечèмо код Д.) и т. д. Ова група обухвата мањи део глагола са покретним акценатом.

На средини стоји мала група глагола са старим акценатом на наставку Ћ за инфинитивну основу и другим вокалом у претходном слогу, која нема никаква померања: ж̀ивети-ж̀ивѝм.

Разлике у акценту садашњег времена између Даничића и пљеваљског говора највећим су делом код глагола с акценатом на крају. Зато је довољно прегледати њихове групе и за остале дати неколике напомене, да би акценатски систем садашњег времена био одређен.

а) Једносложне основе:

Сви прости глаголи са једносложном основном садашњег времена имају по правилу, и у сагласности са Даничићем, акценат на крају: м̀ријети-м̀рèм-м̀рèмо-м̀рèте, ж̀ети-ж̀њèм-ж̀њèмо-ж̀њèте, тк̀ати-тк̀èм (тк̀еш, тк̀è)- тк̀èмо-тк̀èте, чк̀ати-чк̀èм-чк̀èмо-чк̀èте, сл̀ати-шл̀èм-шл̀èмо (поред ш̀иљèм, ш̀аљèм), с̀ати-с̀èм-с̀èмо, д̀ати-д̀ам-д̀амо, зн̀ати, зј̀ати, вр̀ети-вр̀им-вр̀имо, сп̀ати-сп̀им-сп̀имо (об. само слож. засп̀имо и сл.) мл̀ети-мл̀им-мл̀имо (само слож. самл̀имо и сл.), сн̀ити-сн̀им-сн̀имо и т. д.

У вези са префиксом њихови се акценти различно померају. У глагола I врсте сложених с једносложним префиксом имамо старије преношење акцента на префикс, као и код Даничића, у свима облицима: ѹм̀рèм-ѹм̀рèш-ѹм̀рè-ѹм̀рèмо-ѹм̀рèте-ѹм̀ру, пòчнèм-пòчнèмо, пòжњèм-пòжњè-

мо, њспнѣм-њспнѣмо, љзмѣм-љзмѣмо, зѣдрѣм-зѣдрѣмо и т. д. Ако је префикс двосложен, пјеваљски говор има опет старије преношење на први слог префикса, док Даничић има новије преношење: њбамрѣм-њбамрѣш-њбамрѣ-њбамрѣмо-њбамрѣте-њбамру, према Д. њбамрѣм ит. д. њзаспѣм, њдаспѣм, зѣпочнѣм, прѣпочнѣм, прѣузмѣм, њдузмѣм, зѣузмѣм, њдадрѣм, рѣзапнѣм, њзаткѣм, рѣзачкѣм, рѣзастрѣм и т. д.

Код свих осталих има ново преношење, у сагласности са Даничићем: пњзнам-пњзнаш-пњзна, али познамо, познате и сл.

б) Вишесложне основе.

а) Глаголи I врсте.

Само глаголи с кратким вокалом у основи, типа плѣсти-плѣтѣм имају акценат на крају. У множини, Даничић поред плетѣмо-плетѣте бележи и акценат изједначен према јединици: плѣтѣмо-плѣтѣте. Пјеваљски говор има само прво: плетѣмо-плетѣте, бодѣмо-бодѣте, метѣмо-метѣте, гребѣмо-гребѣте, печѣмо-печѣте, течѣмо-течѣте, жежемо-жежете, снесѣмо-снесѣте, сведѣмо-сведѣте, свезѣмо-свезѣте.

Сложени имају код Даничића исти акценат као и прости: оплѣтѣм-оплѣтѣм-оплѣтѣ-оплѣтѣмо-оплѣтѣте (и оплетѣмо-оплетѣте)-оплету. У пјеваљском говору, међутим, сви овакви сложени глаголи имају акценат умерен за један слог унапред: њплетѣм-њплетѣш-њплетѣ-њплетѣмо-њплетѣте (и ређе оплетѣмо-оплетѣте)-њплету, наплетѣм, прѣплетѣш. Тако и: дѡведѣм, њзведѣм, прѣведѣм; пѡметѣм, њзметѣм, прѣвезѣм, ѡжежем, прѣпечѣм, њспечѣм, напечѣм, затечѣм, љтечѣм, дѡнесѣм, прѣнесѣм, прѣнесѣм, љнесѣм и т. д. Такав акценат, али само у глагола дѡнијети: дѡнесѣм (поред донесѣм), нашао је Даничић и у Вука.

То исто имају и глаголи клѣти-зѡкунѣм, прѡкунѣм итд. звѡти-дѡзовѣм, пѡзовѣм, назовѣм, изѡзовѣм итд.

У сагласности са Даничићем пјеваљски говор има од лѣћи-лѣжѣм, прѣлежѣм; мѡћи-мѡжѣш-пѡможѣш, и најзад рѣћи-рѣчѣм-пѡречѣм, њзречѣм према Вуковом изречѣм, срѣчѣм. Али су код сва три обичнији облици по II врсти: лѣгнѣм, мѡгнѣм, рѣкнѣм.

Акцент на крају забележио сам и у глагола *йћи*, али само у множини: *йдѣм-йдѣш-йдѣ-идѣмо-идѣте* (и *йдѣмо, йдѣте*)-*йду* (али у прилогу сад. вр. *имам забележен пример йдући*). Сложени имају као у Даничића: *йзидѣм* и сл.

β) *Глаголи II врсте.*

Немају ниједне групе с акцентом на крају у садашњем времену, и у свему се слажу са Даничићем.

γ) *Глаголи III врсте.*

Акцент на крају у садашњем времену имају сви глаголи са завршецима *-ām, āш* и т. д. и кратким слогом пред наставком за инфинитивну основу. Три су групе таквих глагола:

а) *чйтām-чйтāш-читāмо-читāте;*

б) *оружати-оружām-оружāмо-оружāте;*

в) *вересйјати-вересйјām-вересйјāмо-вересйјāте.*

Само једна малена група, глаголи *кѡпати, йграти, јѣмати, махати, чѣшљати*, чини изузетак у Даничића, повлачећи акцент ка почетку: *кѡпам-кѡпāш-кѡпā-кѡпамо-кѡпāте-кѡпају.*

У пљеваљском говору она не постоји. Глаголи *кѡпати* и *чѣшљати* имају акцент на крају: *кѡпām-копāмо-копāте, чѣшљām-чѣшљāмо-чѣшљāте*. Место *йграти* пљеваљски говор има *йграти* (исп. *йгра*: В. *йгра*, стр. 136.); *махати-махām* и *јѣмати-јѣмām* нису у употреби.

Сложени с префиксом, сви овакви глаголи имају исти акцент као и прости: *прочйтām, наоружām* и сл., како код Даничића тако и у пљеваљском говору. Иако сам забележио један поуздан пример преношења акцента на префикс: *пѡчупām*, не изгледа ми да би тај појав могао имати онако широк обим као код глагола I врсте.

δ) *Глаголи IV врсте.*

Међу глаголима с акцентом на крају у овој врсти разликујемо две групе:

1) група глагола код којих је акцент стално на крају, били прости или сложени с префиксима: *жѣљети-жѣлим-жѣлімо—пожѣљети-пожѣлим-пожѣлімо* и т. д.;

2) група глагола код којих је акцент на крају само кад су прости а повучен ка почетку кад су сложени: *лѡмити-лѡмйим-ломймо-полѡмити-пѡломйим-пѡломймо.*

Првој групи припадају сви глаголи са некадашњим наставком *ѣ* за инфинитивну основу ако му претходи кратак слог, типа *а*): *жѣлети, држати*; *б*) *зелѣнети*. У погледу ових глагола пјеваљски се говор углавном слаже са Даничићем. Ипак, забележио сам и пример повлачења акцента на префикс: *ѡкопни, да придржи*, појав који се изузетно срета и код глагола III врсте с акцентом на крају, а који је редован код глагола I врсте.

Осим глагола са наставком *ѣ* за инфинитивну основу Даничић у групи 1) бележи и извешан број глагола са наставком *и*. То су:

а) *брстити, звѡнити, ѡрити се, мѡдрити се, пртити, тѹтњити, цвѡтити, чѡтити, захѹктити се, запашити*.

б) *будѡлити, виѡрити се, врагѡлити, љавѡлити, жубѡрити, јасѣнити, лавѡрити, пендѣљити, плавѣтити се, румѣнити (се), трепѣрити, црвѣнити (црљѣнити), шарѣнити се, шевѣљити, шепѣљити, шобѡњити, оболѣстити се — са сложенима*.

в) *пријатѣљити се, мусевѣдити, умуасѣрити*.

Ти глаголи, изузев оне који су у говору уопште непознати, деле се у пјеваљском говору на три групе:

а) Глаголи који заиста никако не повлаче акценат. Код њих је неки пут наставак за инфинитивну основу друкчији него у Даничића, нарочито у пређашњем свршеном времену: *тѹтњити и тѹтњети (аорист увек затѹтње!)*, *цвѡтити и цвѡтети (аорист увек процѡвће)*, *ѹктати, заѹктати се, Д. захѹктити се, будѡлити, виѡрити се, врагѡлити, љавѡлити, трепѣрити*.

б) Глаголи који не повлаче акценат само кад су прости, а повлаче кад су сложени: *брстити-брсти: пѡбрсти, ѡбрсти; звѡнити-звѡни: зѡзвони, ѡдзвони; ѡрити се-ѡри се: зѡри се*.

в) Глаголи који акценат могу и повлачити и не повлачити били прости или сложени. Код њих различит акценат одређује и нарочито значење. Неки пут је различит и наставак за инфинитивну основу. Облици с акцентом на крају су непрелазни и значе »налажење у неком стању« или »прелажење у неко стање, својство«, а облици с повученим акцентом су прелазни и значе »довести — доводити у неко стање, својство«. Тако: *румѣнити се, обичније румѣнети се =*

»изгледати румен« — румѐним се-руменѐмо се-руменѐните се, а румѐнити-рѐменим-рѐменимо = »чинити некога руменим«, рѐменим се = »чиним себе руменим, мажем се руменилом«. Исто је то и код глагола: црвѐнити, црвѐнети-црвѐним-црвѐнѐмо-црвѐните и црвѐнити-црвѐним-црвѐнѐмо; шарѐнити се-шарѐним се-шарѐнѐмо се и шарѐнети се-шарѐнѐмо се; зелѐнити и зелѐнети-зелѐни (се)-зелѐнѐмо се и зелѐнити (се)-зелѐним-зелѐнѐмо.

Другу групу глагола, који имају акценат на крају кад су прости а повлаче га ка почетку кад су сложени, сачињавају глаголи са старим наглашеним наставком *и* за инфинитивну основу и кратким вокалом у претходном слогу: лѐмити-лѐмим, слѐмити-слѐмим. Такви су у пјеваљском говору и глаголи рѐдити-рѐди, порѐдити-порѐди, прѐстити-прѐсти, опрѐстити-опрѐсти, који у Даничића припадају групи сличних глагола са редовним повлачењем акцента, дакле рѐди, прѐсти, и мало пре поменути глаголи брѐстити-брѐсти, побрѐстити-побрѐсти; звѐнити-звѐни, зазвѐнити-зазвѐни; ђрѐти се-ђрѐ се, зађрѐти се-зађрѐ се.

Група глагола са истим карактеристикама а сталним повлачењем акцента у садашњем времену, према томе, у пјеваљском говору је још ужа, пошто и глаголи крѐчити (ђкрѐчити, прѐкрѐчити) и пуѐстити (ѐспуѐстити, напуѐстити) не припадају њој. Ту су, дакле, глаголи: вѐдити, вѐзити гѐнити, дѐсити, жѐнити, вѐзити, кѐсити, крѐчити, мѐлити, нѐсити, прѐсити, сѐлити, скѐчити, тѐлити, ђдити, штѐнити.

Иначе се пјеваљски говор слаже са Даничићем. Само у малој групи глагола са тросложном основном, типа весѐлити-весѐлим, провесѐлити се-провесѐлим се, има отступања. Он ту наводи и глаголе свједѐчити, срамѐтити, о-жалѐстити, који у пјеваљском говору имају редовно повлачење, дакле и кад су прости: сјѐдочим, сјѐдочѐмо, а не свједѐчим-свједочѐмо, срамѐотѐм-срамѐотѐмо, жалѐстѐм-жалѐстѐмо (он се и као прост употребљује). Место ђевѐрити пјеваљски говор има ђевѐрити, зађевѐрити. Глагол госпѐдити се, опет, припада групи глагола са редовним акцентом на крају: погоспѐдим се — погоспѐдѐмо се, а не погѐспѐдим се — погѐспѐдѐмо се.

Напомене,

1) Глагол видети има често акценат на крају: вѣдим-вѣдиш-вѣди-видѣмо-видѣте (или да вѣмо — да вѣте, са испадањем првог самогласника) — вѣдѣ, поред: вѣдиш и сл.

2) Одречни облик 3. л. једн. садашњег времена помоћног глагола јѣсам има у пјеваљском говору нѣје, према Даничићевом нѣје. Тај акценат је свакако старији, пошто је контракцијом од најстаријих времена добивена једносложна реч, са старим циркумфлексом на самогласнику ѣ.

3) Прости и са једносложним префиксом сложени глаголи III врсте с основом од једног слога, типа бѣти-бѣјѣм, имају у сагласности са Даничићем, изузев квантитета наставка: бѣјѣм-ѣзбѣјѣм, вѣјѣм-нѣвијѣм, ѳткријѣм, ѣлијѣм, пѳпијѣм, прѣшијѣм, ѣзујѣм, а код чѣти и спѣти: дѳчујѣм, прѣспијѣм. Али кад је префикс двосложан, пјеваљски говор има опет низлазни акценат на првом слогу префикса, док Даничић бележи узлазни: прѣдобијѣм-зѣдобијѣм (тако има и Вук у Рјечнику), према Даничићевом прѣдобијѣм, зѣдобијѣм; исто тако и ѳбавијѣм, прѣсавијѣм, пѳдавијѣм, рѣзавијѣм (за оба последња облика и Вук је забележио такав акценат); пѳднапијѣм се, ѳбалијѣм, прѣобујѣм и т. д.

Остали глаголи, како они са повлачењем акцента ка почетку тако и они са непокретним акцентом, у свему се слажу са Даничићем. О појединачним отступањима исп. одељак о неодређеном начину.

2. Пређашње несвршено време.

Наставци и њихов квантитет.

Ако се не гледа на фонетску разлику у обичној замени гласа *x* гласом *g* у 1. лицу једн. и 3. лицу множ., наставци за имперфекат исти су као и код Даничића. Само 3. лице множине отступа у два правца:

1) Крајњи вокал *y*, код Даничића кратак, у пјеваљском говору је увек дуг, дакле наставак је -*āgū*.

2) Неки пут се, али доста ретко, у 3. лицу множине чује и наставак — *āgošĕ*, који је, очевидно, постао контакцијом правог наставка 3. лица множ. пређашњег несвршеног са наставком 3. лица множ. пређашњег свршеног вре-

мена глагола I врсте: āг(у)+ошē. Тако сам забележио: вѣк̄агошѣ, бѣј̄агошѣ и биј̄агошѣ, вѣђ̄агошѣ и сл.

Говор зна и за наставке другог облика: -иј̄аг, -иј̄аше и т. д., прсте, или проширене сугласником ђ: зн̄адиј̄аг, ш̄адиј̄аг, д̄адиј̄аше, вољ̄едиј̄аг и сл.

Акцент.

У књижевном језику акценат пређашњег несвршеног времена припада акценатском систему садашњег времена. Каже се обично и да је увек једнак акценту садашњег времена. Но при томе се заборавља да има категорија у којима се та два акцента разликују. То су сви глаголи који у садашњем времену имају акценат на крају. Код њих у тим лицима имперфекат има акценат једине. Према томе, пређашње несвршено време у књижевном језику нема увек акценат једнак акценту садашњег времена уопште, зато што никад нема акценат на крају, него му је акценат у свима лицима једнак акценту једине садашњег времена. Једини изузетак претставља глагол хтјети: ш̄ћах-ш̄ћаше-ш̄ћасмо-ш̄ћасте-ш̄ћаху.

На првом месту у том правцу пјеваљски говор отступа од Даничића. Тек за њега би се с правом могло рећи да има акценат пређашњег несвршеног времена једнак акценту садашњег времена. Јер у њему сви глаголи који имају акценат на крају у садашњем времену имају такав исти акценат и у пређашњем несвршеном времену. И то не само у 1. и 2. лицу множине, него у свима облицима, изузев 1. лице једине. Дакле:

сад. време	пређ. несврш. време
ч̄йним	ч̄йњаг
ч̄йниш	ч̄йња́ше
ч̄йни	ч̄йња́ше
ч̄йни́мо	ч̄йња́смо
ч̄йни́те	ч̄йња́сте
ч̄йне̄	ч̄йња́гу

Али то није све. Има и једно друго и веће отступање. Једна велика група глагола има у пјеваљском говору акценат имперфекта сасвим различит од акцента садашњег времена, увек једнак акценту трпног придева. То су глаголи са наставком - а - (-ова-) за инфинитивну основу који у

трпном придеву имају акценат повучен на први слог, различит и од акцента садашњег времена и од акцента инфинитива, типа :

	неодр. начин	сад. време	трп. придев	пређ. н. време
1)	држати	држим	држāн	држāг
2а)	читати	читāм	читāн	читāг
2б)	оружати	оружāм	оружāн	оружāг
2в)	руководати	руководāм	руководāн	руководāг
3)	мирисати	миришēm	мирисāн	мирисāг
4а)	куповати	купујем	куповāн	куповāг
4б)	сиротџвати	сиротујем	— —	сиротовāг

На пример :

куповāг
 куповāше
 куповāше
 куповāсмо
 куповāсте
 куповāгу

Међутим, између горе наведених глагола тип 1) држати-држим и тип 2 а, б, в) читати-читāм, оружати-оружāм, руководати-руководāм припадају у исто време групи глагола који у садашњем времену имају акценат на крају. А мало пре смо видели да сви такви глаголи имају акценат на крају и у пређашњем несвршеном времену. Значи да оба типа у пљеваљском говору могу имати двојак акценат у пређашњем несвршеном времену, и ја сам га одиста често чуо :

I	II
држāг	држāг
држāше	држāше
држāше	држāше
држāсмо	држāсмо
држāсте	држāсте
држāгу	држāгу

Да прегледамо редом глаголске врсте.

а) Једносложене основе.

Као год у садашњем времену, исто тако и у пређашњем несвршеном времену, глаголи с једносложном основом имају акценат на крају. Тако поред јединог Вуковог примера имперфекта с акцентом на крају шћāх-шћāше-шћāсмо-шћāсте-шћāху (у пљев. говору шћāгу) имамо и: ткāг-

ткáше-ткáсмо-ткáсте-ткáгу; слâг-слáше-слáсмо-слáсте-слáгу, мрâг-мрáше-мрáсмо-мрáсте-мрáгу, знâг-знáше-знáсмо-знáсте-знáгу (обичније знâди-јâг-знâдијâше и т. д.). Исто је то и код глагола који у садашњем времену имају двосложну основу с акцентом на првом слогу: брâг-брáше-брáсмо-брáсте-брáгу (пљев. говор нема облика образованих од презенатске основе као бѣријâх или бѣрах), прâг-прáше-прáсмо-прáсте-прáгу, клâг-клáше-клáсмо-клáсте-клáгу; звâг-звáше-звáсмо-звáсте-звáгу (облика као зòвијâх такође нема) и т. д.

У глагола шћѣти имамо у одречном облику: нѣ шћâг — нѣ шћâше и не шћáше, нѣ шћâсмо и не шћáсмо и сл.

б) Вишесложене основе.

а) Глаголи I врсте.

Акцент пређашњег несвршеног времена увек је једнак акценту садашњег времена: рáстијâг-рáстијâше-рáсти-јâсмо и сл. трéсијâше, вúцијâше крáдијâше и т. д. Наравно, глаголи који у садашњем времену имају акцент на крају имају и овде акцент на крају. Само примери нису многобројни зато што су у иначе малој групи потиснути облицима са наставком -ијâх: плетáше-плетáсмо-плетáсте-плетáгу, грѣбâг-грѣбáше-грѣбáсмо-грѣбáсте-грѣбáгу, бодáше-бодáгу се и сл.

б) Глаголи II врсте.

Облици пређашњег несвршеног времена су сасвим ретки зато што је у овој врсти мален број несвршених глагола. Иначе је акцент имперфекта увек једнак акценту презента.

γ) Глаголи III врсте.

У односу на акцент неодређеног начина, пређашње несвршено време може имати тројак акцент:

I) померен за један слог унапред, као у садашњем времену;

II) померен на крај, као у садашњем времену;

III) пренесен на почетни слог, као у трпном придеву.

Многи глаголи II типа имају и акцент овог типа.

За I тип није потребно наводити нарочите примере, пошто се у свему слаже са Даничићем.

Акцент II типа, пренесен на крај, или акцент III типа,

повучен на почетни слог, имају глаголи који у садашњем времену имају акценат на крају:

а) чѣтати-чѣтѣм-чѣтѣмо: чѣтѣг-чѣтѣше-чѣтѣсмо-чѣтѣсте-чѣтѣгу, или чѣтѣг-чѣтѣше-чѣтѣсмо-чѣтѣсте-чѣтѣгу. Ипак је код ових глагола други акценат много ређи: блистѣше се и блѣстѣше се; гацаг-гацаше-гацасмо-гацасте-гацагу; чѣпаг-чѣпаше-чѣпасмо-чѣпасте-чѣпагу и чѣпѣг; бацаг-бацаше-бацасмо-бацасте-бацагу; ѣмаг- (и ѣмадиѣг)-ѣмаше-ѣмасмо-ѣмасте-ѣмагу; гѣтаг-гѣташе-гѣтасмо; дебѣше; цвѣташе; петѣше-петѣасмо-петѣагу; листѣше-листѣагу; живѣше; мѣтаг-мѣташе-мѣтасмо-мѣтасте-мѣтагу; седлаше; трѣше; куѣше; мрѣцаше; лиѣше се и т. д.

б) оружати-оружѣм - оружѣмо; оружѣг-оружѣше-оружѣасмо-оружѣсте-оружѣагу; батѣнаше-батѣнагу; вијугаше; давиѣг-давиѣше се-давиѣагу се; комадаше; коврѣше се и кѣврѣше се; кѣпрѣцаше се; рѣчунѣше-рѣчунѣасмо; тумѣраг-тумѣраше и сл.

Акценат III типа, пренесен на почетни слог имају глаголи:

а) мирѣсати-мирѣшѣм: мѣрисѣг-мѣрисѣше-мѣрисѣасмо-мѣрисѣсте-мѣрисѣагу; јѣукѣг-јѣукѣше-јѣукѣсте-јѣукѣагу; скѣкутѣше-скѣкутѣагу; шѣпутѣг-шѣпутѣше-шѣпутѣсте-шѣпутѣагу; цвѣкотѣг-цвѣкотѣше-цвѣкотѣасмо-цвѣкотѣсте-цвѣкотѣагу; мѣукѣше; пѣјукѣше; крѣкетѣше и сл.

б) купѣвати-купѣјѣм: кѣповѣг-кѣповѣше-кѣповѣасмо-кѣповѣсте-кѣповѣагу; бѣловаг-бѣловаше-бѣловѣасмо-бѣловѣсте-бѣловѣагу; вѣјевѣше-вѣјевѣагу; глѣдовѣг-глѣдоваше-глѣдовѣасмо-глѣдовѣсте-глѣдовѣагу; гѣстовѣг-гѣстоваше-гѣстовѣасмо-гѣстовѣсте-гѣстовѣагу; ѣѣвовѣше; дрѣговѣасмо-дрѣговѣсте-дрѣговѣагу; дѣговѣг-дѣговаше-дѣговѣасмо-дѣговѣсте-дѣговѣагу; зѣмовѣг-зѣмовѣасмо; кѣмовѣше-кѣмовѣасмо; лѣдовѣше; мѣровѣасмо-мѣровѣагу; пѣтовѣг-пѣтоваше-пѣтовѣасмо-пѣтовѣсте-пѣтовѣагу; рѣбовѣше-рѣбовѣасмо; тѣговѣше-тѣговѣагу; шѣровѣасмо-шѣровѣсте-шѣровѣагу; сѣмовѣг се — сѣмовѣасмо се (нема у Вука).

в) сиротòвати-сирòтујем: сйротоваг-сйрото-
вāше-сйротовāсмо-сйротовāсте-сйротовагу и сл.
Група има мало примера.

δ) *Глаголи IV врсте.*

Као код глагола III врсте акценат може бити, у односу
према акценту инфинитива:

I) померен за један слог унапред, као у садашњем
времену;

II) пренесен на крај, опет као у садашњем времену;

III) пренесен на почетни слог, као у трпном придеву.

Акценат I типа имају сви глаголи који у садашњем вре-
мену повлаче акценат на претходни слог. У том погледу нема
разлике између пљеваљског говора и Даничића.

Акценат II типа имају глаголи који и у садашњем вре-
мену имају акценат на крају:

а) жѐљети-жѐлим-желíмо-жѐљāг-жељáше-же-
љáсмо-жељáсте-жељáгу; бјажāг-бјежáше-
бјежáсмо-бјежáсте-бјежáгу; трчаг-трчáше-
трчáсмо-трчáсте-трчáгу; држāг-држáше-држá-
смо-држáсте-држáгу; лѐжāг-лежáше-лежáсмо-ле-
жáсте-лежáгу; стајāг-стајáше-стајáсмо-стајáсте-
стајáгу; грмљáше; вељáше-вељáсмо-вељáсте-ве-
љáгу; бољáше-бољáгу; копњáше; горáше-горáсте;
сједáше-сједáсмо-сједáсте (sic!) Исто тако и: бијāг-
бијáше-бијáсмо-бијáсте-бијáгу.

б) зелѐети-зелѐни се: зелењáше се-зелењá-
гу се; црвењáше се-црвењáсмо-црвењáсте се-цр-
вењáгу се; румењáше се-румењáсмо се и т. д.

в) лòмити-лòмим-ломíмо: лòмљāг-ломљáше-
ломљáсмо-ломљáсте-ломљáгу; чињāг-чињáше-чи-
њáсмо-чињáсте-чињáгу; доцњáше-доцњáсмо; кло-
њáше се-клоњáсмо се; корáше-корáсмо-корáсте;
кројáше-кројáсмо; лòжāг-ложáше-ложáсмо-ложá-
сте-ложáгу; пошћáше; учāг-учáше-учáсмо-учáгу;
трошáше-трошáсмо-трошáгу и т. д.

Акценат III типа, поред акцента II типа, имају сви гла-
голи ове врсте са наставком *a* (ѣ) за инфинитивну основу.
Они нису многобројни: држāг-држáше-држáсмо-др-
жáгу; трчаг-трчáше-трчáсмо-трчáсте-трчáгу; лѐ-
жāг-лѐжáше-лѐжáсмо-лѐжáсте-лѐжáгу; бòјāг се-

бѡјаше се-бѡјасмо се-бѡјасте се-бѡјагу се; стјаг-стјагаше-стјагасмо-стјагасте-стјагагу; бјѣжиг-бјѣжаше-бјѣжасмо-бјѣжасте-бјѣжагу и др.

Исто то има и облик пређашњег несвршеног времена глагола бити-јесам: бѡјиг-бѡјаше-бѡјасмо-бѡјасте-бѡјагу, нѣ бијиг-нѣ бијаше-нѣ бијагу, поред поменутог бѡјиг-бијаше и т. д.

3. Пређашње свршено време.

а) Наставци и квантитет.

1) Само наставак за 3. л. множине разликује се квантитетом самогласника *e*, који је код Даничића увек кратак, а у пјеваљском говору обично дуг: *узешѡ-узешѡ̄-изнијешѡ, пѡмријѡшѡ, гурнушѡ-ранишѡ, поцрѣшѡ, устаљашѡ* и сл. Али сам забележио и неколико примера с кратким самогласником: *ѡћерашѡ, трајишѡ*.

2) Глас *x* у 1. л. једнине замењује се гласовима *g* и *k*, без нарочите поделе: *дѡђог* и *дѡђок*, *срѡтог* и *срѡток*, *чѡг* и *чѡк*, *пѡгледаг* и *пѡгледак* и сл.

3) Једном сам забележио облик *виђок*, интересантан пример утицаја наставака I врсте на глаголе осталих врста, којему је потпуно паралелан познати и много значајнији појав ширења наставка *-y* за 3. л. множине сад. времена глагола осталих врста међу глаголе IV врсте: *раду*, *виду* и сл.

б) Акценат.

Позната је карактеристична разлика између акцента 2. и 3. л. једнине и акцента осталих лица пређашњег свршеног времена, типична особина којом аорист заузима нарочито место у глаголском акценатском систему. Док 2. и 3. л. једнине имају често повлачење акцента на први слог, чак и код глагола са непокретним акцентом, 1. л. једнине и сва лица множине имају увек акценат једнак акценту неодређеног начина. Зато се при прегледању акцента аориста лица морају поделити у две групе.

1. л. једнине и лица множине.

Као код Даничића, њихов акценат је увек једнак акценту неодређеног начина. Према томе отступања има само код оних глагола који и акцентом инфинитива отступају од Даничића.

Нарочито је интересантна, иако не претставља никакво отступање, група сложених глагола I врсте са старим сонантом на крају инфинитивне основе. Поред инфинитивних облика са акцентом пренесеним на префикс, на пр. мрѣти-ѹмрѣти, као што је то и код Даничића, пјеваљски говор има и облике без промене акценатског места у начину неодређеном, умрѣти, па тако исто и у пређашњем свршеном времену. На пр.:

зàклѣти	— зàклѣх	и заклѣти	— зàклѣх
	— зàклѣсмо		— заклѣсмо
	— зàклѣсте		— заклѣсте
	— зàклѣшѣ		— заклѣшѣ

Тако исто и: ѹмријѣти-ѹмријѣсмо-ѹмријѣсте-ѹмријѣшѣ и умријѣти-умријѣсмо-умријѣсте-умријѣшѣ; зàпѣти, прòпѣти, ѣспѣти-зàпѣсмо-зàпѣсте-зàпѣше и запѣти ит. д. — запѣсмо-запѣсте-запѣшѣ; òтѣти-òтѣсмо и т. д. и отѣти-отѣсмо и сл.; прѣдријѣти-прѣдријѣсмо и предријѣти-предријѣсмо; зàпријѣти-зàпријѣсмо и запријѣти-запријѣсмо; нàсути-нàсусмо и насѹти-насѹсмо; нàвријѣти-нàвријѣшѣ и навријѣти-навријѣшѣ; прòждријѣти-прòждријѣсмо и прождријѣти-прождријѣсмо; прòстријѣти-прòстријѣсмо и простријѣти-простријѣсмо; пòчѣти-пòчѣсмо и почѣти-почѣсмо; прѣгѣти-прѣгѣсмо и прегѣти-прегѣсмо и сл.

2. и 3. лице једнине.

У односу на акценат неодређеног начина 2. и 3. лице једнине пређашњег свршеног времена могу имати у књижевном језику двојак акценат:

- 1) повучен на почетни слог облика;
- 2) неповучен, једнак акценту инфинитива, т. ј. осталих лица аориста.

Под повлачењем се разуме старије повлачење низлазног акцената на први слог основе, односно префикса. Упоредо са њим иде код свих глагола дуљење наставка за инфинитивну основу: похвãлити-пòхвали, купòвах-кѹповã и сл. Разуме се да глаголи I врсте немају дуљења: трѣсти-трѣсѣ и сл.

Те две карактеристичне ознаке повлачења у 2. и 3. л. аориста помажу нам да разликујемо повучен или неповучен

акценат и код глагола који на првом слогу просте инфинитивне основе већ имају низлазни акценат. Тако глагол дйћи, с обликом 2. и 3. лица аориста дйже стављамо у групу глагола са неповученим акценатом, зато што префикс сложеног глагола има узлазни акценат: пòдиже, йздйже, што претпоставља старије штокавско подйже, издйже. Исто тако у групу глагола са неповученим акценатом, иде и глагол чўти, с обликом 2. и 3. л. аориста чў, најпре зато што крајњи вокал у није продуљен, па онда и зато што сложени глагол има на префиксу узлазни акценат: дòчу, зàчу и сл. Најзад, у групу глагола са неповученим акценатом у пљеваљском говору иде на пр. и глагол глèдати, с обликом 2. и 3. лица аориста глèдā, зато што му је крајњи вокал кратак, иако сложени глагол има повучени акценат: пòгледā.

Појав повлачења није ограничен само на глаголе са покретним акценатом, него се обично простире и на глаголе који иначе у свима осталим облицима имају увек непокретни акценат.

Према акценту 2. и 3. л. једнине пређашњег свршеног времена можемо, дакле, све глаголе нашег језика поделити на две велике групе:

I) Глаголи са повученим акценатом;

II) глаголи са неповученим акценатом.

Али како има глагола који имају неповучени акценат кад су прости, а повучени кад су сложени, горњој подели мора се додати, ради боље прегледности, још једна група:

III) глаголи са двојаким акценатом.

Те три групе глагола познаје и пљеваљски говор, само се, као што ће се видети, њиховим узајамним односом прилично разликује од Даничића.

I. Глаголи са повученим акценатом.

а) Глаголи I врсте.

У сагласности са Даничићем повлачење имају типови:

а) трèсти-трèсе, йстрèсе, стрèсе, прèтрèсе; рāсти-рāсте, нāрāсте, йзрāсте, зāрāсте, рāзрāсте се и сл.; зèпсти-зèбе, òзèбе, нāзèбе; лèћи-лèже, нāлèже, йзлèже. Тако и мèсти-смèте; вèсти-нāвèзе; заврсти се-зāврзе се; вўћи-пòвуче, йзвуче; тўћи-йстуче и т. д.

б) пèћи-пèче, йспече, прèпече, дòпече, òпече и

т. д. Гако и бѡсти-пѡбѡде, ѱбѡде; превѡсти-прѡведе, дѡведе: плѡсти-нѡплете, ѱплете; мѡсти-зѡмете, ѱмете; превѡсти-прѡвезе, дѡвезе; дѡнијѡти-дѡнесе, прѡнесе; жѡћи-ѡжеже, сѡжеже; тѡћи-ѡтече и т. д.

в) прѡсти-прѡде, ѡпрѡде, ѱспрѡде; крѡсти-ѡкрѡде, прѡкраде се; грѡсти-ѡзгрѡзе, зѡгрѡзе; мѡсти-пѡмузе, ѱзмузе: нѡсти-ѡпѡсе; стрѡћи-ѡстриже, сјѡћи-пѡсијѡче и т. д. Ипак, како ми изгледа, ова група би могла имати и неповучени акценат: ѡпрѡде, ѡкраде, ѡзгрѡзе, зѡгрѡзе, мѡзе, пѡмузе, стрѡже, ѡстриже и сл., иако немам сигурно забележених примера за то.

г) бѡти (esse) -бѡ, дѡби, ѡзби; вѡти-вѡ, сѡви, прѡвѡ, зѡви; нѡти-нѡпи, ѱспи, прѡпи; лѡти-лѡ, прѡли, ѡзли, зѡли; брѡти-сѡбра, ѡзбра, прѡти-ѡпра, ѡпра, звѡти-дѡзвѡ, ѡззвѡ и сл.

Али су доста обични и облици без повученог акцента: ѡзби (однекуд), зѡпи се, зѡли, сѡви, сѡбра, ѡдѡбра, ѡпра, спрѡ, звѡ, пѡзва, дѡзва и сл.

Осим њих повлачење имају и неки глаголи који код Даничића не повлаче акценат:

рѡћи-рѡче, пѡрече, ѡзрече. Али сам једном забележио и рече, те би овај глагол могао припадати III групи, заједно са мѡћи, лѡћи.

јѡсти-пѡједе, ѡједе, нѡједе се, ѡзједе, Д. пѡједе и сл.; нѡљећи-нѡљеже, ѡзљеже, ѡљеже, Д. нѡљеже и сл.; пѡбјећи-пѡбјеже, прѡбјеже, ѡдбјеже, Д. пѡбјеже и сл.

Најзад, повлачење имају и два глагола II врсте, који имају облике аориста по I врсти: стѡгнути-стѡже, пѡтѡже, ѡстѡже, прѡтѡже, Д. стѡже и сл.; и упрѡгнути-ѡпрѡже, ѡспрѡже, зѡпрѡже, Д. упрѡже и сл.

И обрнуто, један цео тип глагола ове врсте, мрѡти-ѡмрѡти, који код Даничића има повлачење акцента, у пљеваљском говору нема повлачења. Исп. II групу.

в) Глаголи II врсте.

Док код Даничића само глаголи са кратким самогласником у основи имају повлачење, у пљеваљском говору га имају сви глаголи ове врсте, дакле и:

а) трнути-трну, ѡтрну, прѡтрну; бѡкнути-бѡкнѡ; вѡкнути-вѡкнѡ, пѡдвѡкнѡ, нѡвѡкнѡ; вѡнути се

— вѣну се; вѣснѣти-вѣснѣ, пѣдвѣснѣ; вѣрнѣти-вѣрнѣ, прѣвѣрнѣ, ѡвѣрнѣ, рѣзвѣрнѣ, ѡбрнѣ; грнѣти-грнѣ, нѣгрнѣ, рѣзгрнѣ, ѡзгрнѣ, згрнѣ; дѣрнѣти-дѣрнѣ, дѡдѣрнѣ; дрнѣти се — дрнѣ се; дѣнѣти-дѣнѣ; жнѣти-жнѣ; звнѣти-звнѣ; зннѣти-зннѣ; жнѣти-жнѣ; јнѣти-јнѣ; крнѣти-крнѣ, нѣкрнѣ, ѡскрнѣ; мнѣти-мнѣ, зѣманѣ; мнѣти-мнѣ, ѡмнѣ; пнѣти-пнѣ; пнѣти-пнѣ; прнѣти-прнѣ; пнѣти-пнѣ; рнѣти-рнѣ; снѣти-снѣ; срнѣти-срнѣ; ѡнѣти-ѡнѣ; цнѣти-цнѣ; шнѣти-шнѣ и т. д.

б) грнѣти-грнѣти; фијнѣти (вијнѣти) = фијнѣти; у-гоннѣти-ѡгоннѣ, ѡгоннѣ; заковнѣти-зѣковнѣти.

в) чѣлабрнѣти-чѣлабрнѣти; кукурнѣти-кукурнѣти.

Исто тако и приѡнѣти-приѡнѣ, према Даничићевом приѡнѣ.

г) *Глаголи III врсте.*

Повлачење акцента имају, с малим изузетком означеним у III групи (в. ниже), сви глаголи са кратким наглашеним вокалом у основи. У пѣваљском говору, међутим, акценат се редовно повлачи само код простих или сложених глагола који имају тросложну основу с кратким вокалом под нагласком: при-внѣчѣти = при-внѣчѣ, оружѣти-оружѣ, вѣчерѣти-вѣчерѣ и сл., а остаје неповучен у двосложних основа: внѣчѣти-внѣчѣ, глѣдати-глѣдѣ и сл.

Ипак сам забележио колебање и у једном и у другом правцу, т. ј. и повучен акценат код двосложних основа: внѣчѣти-внѣчѣ, лнѣстати-лнѣстѣ и сл. и неповучен код тросложних: зѣчѣмати се — зѣчѣма се, ѡсѣдати-ѡсѣдѣти и сл.

д) *Глаголи IV врсте.*

Пѣваљски говор се у погледу ових глагола углавном слаже са Даничићем. Редовно повлачење имају сви глаголи са наставком *и* за инфинитивну основу, био основни наглашени вокал дуг или кратак: фѣлѣти-фѣли-пѡфѣли, плѣтити-плѣти, ѡсушити-ѡсуши, јѣднѣтити-јѣднѣти, пѣзѣрити-пѣзѣри, живѡтѣрити-живѡтѣри, дѣсити-дѣси, крѣтити-крѣсти, говѡрити-говѡри, посјѣдѣти-пѡсјѣдѣти и т. д.

Исто тако редовно повлачење акцената имају код Даничића и сви глаголи ове врсте са наставком *a* (од некадашњег *ъ*): бјѣжати, бѣјати се, држати, лѣжати, трчати и сл. Али у пјеваљском говору они припадају III групи, т. ј. акценат се повлачи само кад им је основа тросложна: дѣбјежѣ, пѣтрчѣ и сл., иначе остаје непромењен: бјѣжа, трча.

II. Глаголи са неповученим акцентом.

а) Глаголи I врсте.

У сагласности са Даничићем неповучени акценат имају глаголи са кратким наглашеним основним вокалом у неодређеном начину и у исто време у садашњем времену, као: пѣсти-дѣпаде, прѣпаде, сјѣсти-зѣсједе, врѣи-зѣврже, дѣи-пѣдиже, стѣи-прѣстиже, нѣвии сенѣвиче се, ѣмрѣи-ѣмрче, зѣмуи-зѣмуче, нѣи-пѣниче, пѣи-прѣпуче, прѣи-прѣпрче, срѣсти-прѣсреге, ткѣти-изѣтка, ѣтка, нѣдути-нѣду.

Исто тако и глаголи II врсте који имају облик аориста по I врсти: ѣкрете се, ѣгрте, ѣсврте, пѣгибе, прѣсвиште, прѣтиште, ѣтрже, ѣбиште, прѣкиде и сл.

Глагол *и* има обично *иде*, *ѣде*, *дѣје*, *нѣје*, *прѣје*, *прѣје*, *ѣбије* и т. д., али и: *нѣије*, *иѣије*, *миѣије*, *ѣбије*.

Овамо иде у пјеваљском говору и цео један тип глагола I врсте који код Даничића имају повлачење: ѣмријѣ, зѣклѣ, зѣпѣ, прѣсу, ѣтѣ, прѣждријѣ, зѣпријѣ, нѣвријѣ, прѣждријѣ, прѣстријѣ, пѣче, прѣгѣ, (прѣгѣти), према Даничићевом ѣмријѣ, зѣклѣ, зѣпѣ, прѣсу и т. д.

Исти такав акценат имају и облици дѣнијѣ (у Даничића само дѣнесе), и ѣтријѣ (у Даничића само ѣтр).

б) Глаголи II врсте.

Међу глаголима II врсте у пјеваљском говору нема ниједног типа који не повлачи акценат.

γ) Глаголи III врсте.

Као у Даничића, сви глаголи са дугим узлазним акцентом на основи припадају овој групи: пѣтати-пѣта, упѣта, ѣминати-ѣмина, вѣнчѣвати-вѣнчѣва, вѣчѣрати-вѣчѣрава, пѣсати-пѣса, кѣкотати-кѣкота, гѣнѣтати-гѣнѣта, кѣкодѣкати-кѣкодѣка, кѣзѣвати-

казива, завјетовати-завјетова, ђеверивати-ђеверива, околумаћивати-околумаћива и сл.

Поред тога, опет у сагласности са Даничићем, мала група глагола с кратким узлазним акцентом на основи: бактати-бакта, брѣктати-брѣкта, грактати-загракта, дактати-дакта, звѣктати, јѣктати, кѣвтати, пуктати, пиктати се (= прскати на махове у смех, не могући се обуздати, — нема у Вука); рѣктати, сиктати, суктати, уктати, циктати, шиктати, штѣктати. У овој групи је у пјеваљском говору и глагол њскати-зайска и сл., који код Даничића припада III групи.

И најзад глаголи са једносложном осномом: бѣти, љби, прѣби, крѣти-пѣкри, сакри се, мѣти-љми се, рѣти-зари се, шѣти-саши, чѣти-зачу, дѣчу, дѣспјетидѣспје, звѣти-дѣзва, слѣти-пѣсла, клѣти-закла, жѣти-пѣже, гнѣти-дѣгна. Овакав је у пјеваљском говору и глагол љбути, љзути и т. д. љбу, љзу, који код Даничића има повлачење љбу, љзу.

β) Глаголи IV врете.

Неповучени акценат имају, као и код Даничића, сви глаголи са старим наставком ѣ за инфинитивну основу, изузев мали број глагола с кратким основним вокалом у којих је иза непчаних сугласника ѣ прешло у а (држати и сл.) Тако: жѣвљети-жѣвље, поживље, бијѣљети-побијѣље, жѣњети-поживље, врѣштати-заврѣшта, кѣпљети-покипље и т. д. Али сам приметио, искина ређе, и само код сложених глагола са самогласником е (је) на крају основе, никад код простих или с вокалом а, и повлачење акцента: љживље, љшуће се, зѣсмрѣје, пѣкипље и сл. Тим би овакви глаголи прилазили групи III.

Затим глаголи са кратким основним вокалом: жѣљети-жѣље, пожеље, зажеље се, гѣрети-изгѣре, бѣљети-забѣље и т. д. Глагол лѣњети, међутим, има обично повучени акценат: дѣлеће, прѣлеће, зѣлеће се. А и други, изгледа ми, могу имати повлачење, као љзгоре, рѣзбоље се, али немам поузданих примера за то.

Исто тако и: зелѣњети-озелѣње, позелѣње, црвѣњети-поцрвѣње, румѣњети-порумѣње, осирѣњети-осирѣће и сл.

Најзад вињети-виње, љвиње, обњивиње, љстар-

јети-òстарје и једносложни: зрѣти-прѣзре; врѣти-ўвре, прѣвре; мљѣти-самље; зà-зрети-зàзре, обàзре се. Али сам од зàспати забележно и зàспā.

III. Глаголи са двојаким акценом.

Код Даничића сасвим ограничен број глагола образује ову групу: дрхтати, њскати (у пљев. говору у II групи), кашљати (у пљев. говору кашљати), клѣпати, склѣпатати, кликтати, крѣсати, лāгати, лѣпсати (у пљев. говору лѣпсати; и Вук п̄липсати), мѣтати, трѣптати, шāптати.

У пљеваљском говору, међутим, она има куд и камо већи значај. Њој припадају не само ови, него уопште сви глаголи који имају двосложну основу с кратким наглашеним вокалом и наставком *а*, изузев мали број глагола поменутих у групи II који не повлаче акценат ни кад су сложени. То су типови:

- а) глѣдати - глѣда — п̄огледā, з̄агледā се и сл.;
- б) читати - чита — пр̄очитā, њшчитā;
- в) òрати - òра — пр̄ѡра, њзора;
- г) држати - држа — з̄адржā, њздржā;
- д) к̄јати - к̄ја — п̄окаја се;
- ђ) к̄вати - к̄ва — ѡковā, п̄оковā;
- е) д̄изати - д̄иза — п̄одизā.

Али су, како сам већ напоменуо, могућа колебања и у једном и у другом смислу.

4. Неодређени начин.

Акценат се у главном слаже са Даничићем. Само две групе глагола показују нарочита типска отступања:

1) Глаголи I врсте са некадашњим сонантом на крају инфинитивне основе, која је данас вокалска, типа клети, имају, према Даничићу, акценат на наставку кад су прости: клѣти, мрѣти, пѣти, а на основи (данас на префиксу) кад су сложени: з̄аклѣти, ѡмрѣти, њспѣти, п̄òчѣти, òтѣти, с̄ажѣти, пр̄òсути, з̄адрѣти, з̄апрѣти, з̄астрѣти, пр̄òждрѣти и сл.

У пљеваљском говору, међутим, сложени имају двојак акценат: на наставку, као и прости, и на корену, као у Даничића.

клѣти	— заклѣти	и з̄аклѣти
мријѣти	— умријѣти	и ѡмријѣти

пéти	— испéти	и и́спēти
дријéти	— предријéти	и прèдријѣти
	насúти	и нàсути
	отéти	и òтōти
	запријéти	и зàпријѣти
	навријéти	и нàвријѣти
	прождријéти	и прòждријѣти
	простријéти	и прòстријѣти
	почéти	и пòчети
	сажéти	и сàжѣти
	прегéти	и прèгѣти

То важи и за сложене инфинитиве глагола -нести донијéти, пренијéти, принијéти, унијéти и донијѣти, прèнијѣти, пр̀нијѣти, у̀нијѣти и сл. Исп. и код Вука донéти и донѣти, пòнѣти и понѣти.

Исто такво двојство у акценту имају и тросложни облици неодређеног начина сложени од ићи: изи́ћи, изна́ћи, поди́ћи, оби́ћи, оти́ћи, рази́ћи се, као код Даничића, и: и́зићи, и́знаћи, пòдићи, òбићи, òтићи, р̀азићи се и т. д. Двосложни облици имају увек акценат на крају: до́ћи, прòћи, на́ћи и сл., а никад дòћи, прòћи, н̀аћи.

2) Глаголи са дугим низлазним акцентом испред наставка за инфинитивну основу, малобројни и код Вука, права су реткост у пјеваљском говору, ако не и сасвим немогући. Код глагола II врсте нема их ни он. Код глагола III врсте има их дваестак. Сви који се између њих, у колико је мени познато, употребљују у пјеваљском говору, имају краткоћу, или друкчији акценат, или и једно и друго:

вăјкати се В. вâјкати се,
вóнтати В. вòнтати,
кàртати се В. кâртати се,
кúрвати се В. кúрвати се,
пràвдати се В. прâвдати се,
р̀интати В. р̀интати,
с̀унчати се В. с̀унчати се,
штãмпати В. штãмпати,
и́здрндати В. и́здрндати (прост и код њега д̀рндати).

У сличној групи глагола IV врсте пјеваљски говор има исто тако:

пәмтити (пәнтити)	В. пәмтити,
кāvжити се	В. кāvжити се,
йскамчити	В. йскāmчити,
клйнчити	В. клйнчити,
замомчити се	В. момчити се,
трампити	В. трампити.

Појединачне разлике у акценту или квантитету.

пландовати	В. пландовати,
празновати	В. празновати,
дворити-двори	В. дворити-двори,
гумати	В. гумати,
нишанити	В. нишанити,
задовољити	В. задовољити,
пресалдумити	В. пресалдумити,
гйцати се	В. гйцати се,
йграти	В. йграти,
пртити	В. пртити,
пүштити	В. пүстити,
кречити	В. кречити,
ђеверити	В. џеверити,
кашљати	В. кашљати (али прџкашљати се)
лйпсати	В. липсати (али пџлипсати).

5. Прилог садашњег времена.

Пјеваљски говор се у акценту слаже са Даничињем. Једина је разлика у глагола IV врсте с акцентом на крају у презенту, типа лџмити-лџмйм, који имају акценат на крају: чинџћи, бројџћи, дојџћи, лојџћи, трошџћи, учџћи, постџћи и сл., дакле исто онако као и глаголи типа жџлети-жџлйм. Другим речима, сви глаголи IV врсте с акцентом на крају и кратким основним вокалом имају у пјеваљском говору прилог садашњег времена с акцентом на крају.

Изгледа ми, такође, иако немам забележених примера, да акценат на крају морају имати и сви прилози образовани од једносложних основа садашњег времена, дакле и жњўћи, сўћи, ткўћи и сл. према Даничињевом жњўћи, шљўћи, сўћи, ткўћи и т.д.

6. Прилог прошлог времена.

У пјеваљском говору је сасвим непознат.

Један једини пример тога облика сачуван је у изразу »мѣни (њѣму) рѣкѣвши«, с акцентом различитим од Даничићевог рѣкѣвши.

7. Заповедни начин.

Акцент овог облика се у пјеваљском говору готово потпуно слаже са Даничићевим. Мало отступања претстављају следећи случајеви:

1) У заповедном начину простог глагола *иди* и овај говор има *иди-идимо-идите*, према Данићевом *иди-идимо-идите*. У одречном облику, међутим, и у пјеваљском говору је редовно не *иди-не идимо-не идите*. То исто има и глагол *одити-одјам*: *оди-одите*, одречно не *оди-не одите*. Али несумњиво и *иди-идите* и *оди-одите* имају пре вредност интерјекције него редовног глаголског облика.

2) Између глагола IV врсте с наст. *а* (ѣ) за инфинитивну основу глаголи *држати-држим* и *бјѣжати-бјѣжим* имају као у Даничића: *држи-држимо-држите*, *бјѣжи-бјѣжимо-бјѣжите*. Такав исти акценат имају и сложени *придржати*, *подржати*: *придржи-придржите*, *подржи-подржите*. Други сложени, опет, имају непромењени акценат неодређеног начина: *задржати-задржи*, *одржати-одржи-одржите*, *издржати-издржи-издржите*.

Глагол *трчати-трчим* има непромењени акценат и кад је прост: *трчи-трчимо-трчите*, и кад је сложен: *потрчи-потрчимо-потрчите*, *притрчи*, *затрчи се* и т. д. Али сам једном забележио и *потрчи*.

8. Радни придев.

Не показује такође никаквих отступања од Даничићева система.

9. Трпни придев.

У главном се слаже са Даничићем. Ево ситнијих разлика које сам запазио:

1) Код глагола II врсте вокал наставка за инфинитивну основу у пјеваљском говору је увек дуг, био претходни слог (основни вокал) дуг или кратак, док је код Даничића дуг само кад је претходни слог кратак: *крѣнути-крѣнут*, *крѣнута*, *крѣнуто*, *помѣнути-помѣнут*, *помѣнута*,

пòмѣнүто, дѣрнүти-дѣрнүт, дѣрнүта, дѣрнүто, прѣврнүти-прѣврнүт, прѣврнүта, прѣврнүто, затѣгнүти-затѣгнүт, затѣгнүта, затѣгнүто и сл. према Даничићевим, крѣнүт, пòмѣнүт, дѣрнүт, прѣврнүт, затѣгнүт и т. д.

2) У два глагола IV врсте типа лòмити-лòмѣм-лòмѣен, забележио сам у пѣваљском говору трпне придеве с акцентом на крају: чѣнүти-чѣѣен, чѣѣѣна, чѣѣѣно (начиѣѣна, учиѣѣна и т. д.) и крстити, крштѣен, крштѣѣна, крштѣѣно, поред крштѣен, крштѣѣна, крштѣѣно (пòкрштѣен, прѣкрштѣѣна и сл.). Сви остали се слажу са Даничићем.

Пренос акцента на речи у проклитичком положају.

Пренос двају низлазних акцената с првог слога појединих речи на проклитике врши се под познатим условима и у пѣваљском говору, редовно, и на оба начина: *стари* (кад проклитика, односно њен први 'слог, ако је двосложна, добије акценат ``), и *нови* (кад проклитика, односно њен крајњи слог, добије акценат `).

Проклитике могу бити најчешће предлози, у вези са именицама, заменицама, прилозима, бројевима, прилог *не* у вези са глаголским облицима, неки бројеви, свезе *и*, *ни* (ретко друге), и сасвим изузетно друге речи.

Овде ће се изложити само разлике у старом преносу акцента на проклитике између Даничићевог система и пѣваљског говора, и неки интересантни примери новог преноса. Случајеви који не буду поменути слажу се са Даничићем.

Предлози с именицама.

1) Између именица мушког рода типа крòв-крòва, речи крāј-крāја и рāј-рāја немају стари, него нови пренос: нā крāј, дò краја, ѣз рāја. Али последња с предлогом *у* обично: ѱ рāј.

2) Исто тако нови а не стари пренос имају у малој групи именица типа сѱжањ-сѱжња и примери вјѣтар, трòшак: нā вјѣтру, ðд вјѣтра, ѱ трошак.

3) Код типова òблāк-òблāка и кāмѣн-кāмѣна стари пренос није редован. Ево свих речи код којих сам га

ја могао запазити: к^ор^ак-^у к^ор^ак, ^об^ла^к-п^од ^об^ла^ке, п^ој^ас-з^а п^ој^ас, п^од п^ој^ас^ом, п^ок^ло^н-н^а п^ок^ло^н, п^ог^ле^д (з^аг^ле^д, и^зг^ле^д и сл.) — н^а п^ог^ле^д, н^а з^аг^ле^д, ^об^ру^ч-^у ^об^ру^ч, п^оз^др^ав-н^а п^оз^др^ав, б^ун^ар-^у б^ун^ар, д^о б^ун^ар^а, с^ок^ак-с^а с^ок^ак^а, н^а с^ок^ак, сп^ом^он з^а сп^ом^он, ^ђав^о-д^о ^ђав^ола, ^ђев^ер-^у ^ђев^ера, б^ус^он п^од б^ус^он^ом, гр^ум^ен-^од гр^ум^ена, ј^ав^ор-п^од ј^ав^овор^ом, ј^ас^ен-п^од ј^ас^ен^ом, к^ам^ен-^у к^ам^ен, кр^ем^ен ^од кр^ем^ена, пл^ам^ен-н^а пл^ам^ен, г^ов^ор-д^о г^ов^ора, ч^ем^ер-^од ч^ем^ера, м^јес^ец-н^а м^јес^ец (али ^од м^јес^еца). Остали примери имају новији пренос: н^а б^ад^ња^к, ^у б^ач^ва^{ра}, н^а в^ит^ез^а, ^од г^ол^уба, и^з в^оњ^ак^а и т. д.

4) Од *a*-основа стари пренос имају све именице које у асс. sing. имају акценат на првом слогу, а у пом. sing. на крају. Дакле, осим код Даничића побројаних, и примери: с^на^га-с^на^гу-н^а с^на^гу, р^иј^ек^а-р^иј^ек^у-н^а р^иј^ек^у, т^ра^ва-т^ра^ву-^у т^ра^ву, м^об^а-м^об^у-н^а м^об^у; затим, између тросложних именица: т^оп^ли^на-т^оп^ли^ну, ^у т^оп^ли^ну, д^уљ^ина-д^уљ^ину-^у д^уљ^ину, м^ек^ота-м^ек^оту н^а м^ек^оту.

5) У основа на *i*, и код именица к^рв и ш^ће^р, за које Даничић није знао да ли имају пренос, стари пренос је редован: ^у к^рв, ^од к^рви, з^а ш^ће^р, пр^ема ш^ће^ри.

7) Код именица средњег рода старо повлачење имају и т^иј^есто-^од т^иј^еста, н^еб^о-^у н^еб^о, ^уво (^уо)-^у ^уво, з^а ^уво. Такође и облици ^очи, ^уши: з^а ^очи, ^у ^очи, з^а ^уши. Именица ј^утро има и^зј^утра као у Даничића, али п^о ј^утру, ^у ј^утро.

Предлози са заменицама.

Од заменичких облика стари пренос на предлог имају:

а) Кратки облици асс. sing. личних заменица *ме*, *те*, *се*, али само у вези са двосложним предлозима. При преносу акцента настаје дуљење самогласника на крају предлога: пр^ед^а м^е, ^уз^а м^е, пр^ед^а т^е, ^уз^а т^е, пр^ед^а с^е, ^уз^а с^е, м^еђ^у с^е. Иначе, кад је предлог једносложен има нови пренос: н^а м^е, з^а т^е, ^у с^е и т. д.

б) Instr. sing. личних заменица: с^а м^но^м, з^а т^об^ом, с^а с^об^ом, м^еђ^у с^об^ом.

в) Заменица што (шта): з^а ш^{то}, ^ок^о ш^{та}, ^у ш^{та}, с^а ш^{та}, н^а ш^{та}.

г) Врло често и gen. sing. личних заменица мѣнѣ, тебѣ, сѣбѣ: дѣ менѣ, пѣред менѣ, кѣд тебѣ, ѡко тебѣ, сѣ себѣ, нѣ себѣ, ѡко себѣ, ѡза себѣ, ѡспод себѣ и т. д.

Предлози с бројевима.

Стари пренос акцента на предлог имају бројеви: двѣ, трѣ, пѣт, шѣс, сѣдам, ѡсам, дѣвѣт, дѣсѣт, стѣ, и сви збирни: пѣ двѣ, сѣ три, дѣ пѣт, ѡ шѣс, дѣ седам, зѣ ѡсам, ѡза девѣт, нѣ десѣт, пѣ стѣ, ѡ стѣ; пѣ двоје, зѣ двоје, ѡ троје и т. д.

Предлози с приложима.

Стари пренос акцента на предлог врши се и са многих прилога: нѣ сѣмо, нѣ брзо, ѡ десно, ѡ лијево, нѣ пријекѣ, ѡ крѣтко, пѣ здрѣво, нѣ криво, нѣ суво, нѣ мрѣтво, нѣ ново, ѡз нова, ѡ ријетко, нѣ високо, нѣ широко, ѡ право.

Прилог не с глаголима.

а) У вези прилога не са облицима садањег времена стари пренос се врши врло ретко. Већу групу која то има редовно чине једносложни глаголи прве врсте с основом на самогласник: бѣти—бѣјем—нѣ убијем, лѣти—лѣјем—нѣ пролијем, пѣти—пѣјем—нѣ напијем, вѣти—вѣјем—нѣ превијем; неколико сличних глагола треће врсте: крѣти—нѣ откријем, шѣти—нѣ сашѣјем, ѡбути—нѣ обујем, нѣ изујем, мѣти—нѣ умијем и сл.; најзад облици садашњег времена глагола ваљати—ваљѣм—нѣ ваљѣм,—нѣ ваљѣш—нѣ ваљѣ и т. д.

Сви остали глаголи у садашњем времену имају само нови пренос: нѣ знам, нѣ носѣм, нѣ пѣтам и сл.

б) Прилог не у вези са облицима пређашњег несвршеног времена има исто тако ретко стари акценат. Забележио сам то само за глаголе бѣти (esse) и хтѣти: нѣ бијѣг, нѣ бијѣше, нѣ бијѣсмо, нѣ бијѣсте, нѣ бијѣгу и нѣ шѣг, нѣ шѣше, нѣ шѣсмо, нѣ шѣсте, нѣ шѣгу.

в) У вези прилога не са 2. и 3. лицем пређашњег свршеног времена стари пренос се врши редовно код свих глагола који у том облику повлаче акценат. На пр. трѣсти-трѣсе-нѣ трѣсе, рѣсти-пѣрасте-нѣ порѣсте, пѣћи-ѡспече-нѣ испече, бѣсти-ѡбѣде-нѣ убоде, крѣсти-

укрāде нѣ укрāде, бити (esse) -бѣ-нѣ би, јѣсти-пѣ-јѣде-нѣ појѣде. вѣкнути-пѣдвикнѣ-нѣ подвикнѣ, дѣрнути-дѣдирнѣ-нѣ додирнѣ, крѣнути-ѣкрѣнѣ-нѣ окрѣнѣ, вѣчерати-вѣчерā-нѣ вечера, плāтити-плāти-нѣ плати, пазāрити-пāзāри-нѣ пазари, говѣрити-прѣговори-нѣ проговори, посјѣдѣчити-пѣсјѣдѣчи-нѣ посјѣдѣчи и т. д.

г) У вези прилога *не* са радним придевом стари пренос сам забележио у примерима бѣти (esse) — бѣо-бѣла-бѣло-нѣ бѣо-нѣ бѣла-нѣ бѣло, нѣ-бѣли и т. д. дāти-нѣ дѣ (и нѣ дао)-нѣ дāла-нѣ дāло, нѣ продѣ и сл. Затим код свих сложених глагола који у овом облику имају повучен старији акценат на префикс: вѣти-пѣвила-нѣ повѣла, пѣти-пѣпио-нѣ попио, лѣти-прѣлио-нѣ прѣлио, прѣдријѣти-нѣ прѣдрѣ, нѣ прѣдрѣла; клѣти-зā-клѣла-нѣ заклѣла, пѣчѣти-пѣчѣла-нѣ почѣла, ѣзѣти-ѣзѣла-нѣ узѣла, прѣсути-прѣсула-нѣ просула, нāвријѣти-нāврѣла-нѣ наврѣла, прѣждријѣти-прѣждрѣла-нѣ прождрѣла, ѣмријѣти-ѣмрѣла-нѣ умрѣла, прѣстријѣти-прѣстрѣла-нѣ прострѣла и т. д.; брāти-ѣзабрāла-нѣ изабрāла, звāти-пѣзвāла-нѣ позвāла и слични глаголи; зāспати-зāспāла-нѣ заспāла; држати-зāдржāла-нѣ задржāла и слично; рачѣнати-ѣзрачунāла-нѣ израчунāла; ѣрати-прѣорāла-нѣ преорāла; снѣвати-ѣсновāла-нѣ основāла; псѣвати-ѣпсовāла-нѣ опсовāла; купѣвати-пѣкупѣвѣ-нѣ покупѣвѣ и т. д.

д) У вези са трпним придевом стари пренос се врши код свих глагола који у овом облику имају старо повлачење акцента на први слог, односно префикс: ѣзѣти-ѣзѣт-нѣ-узѣт, задржати-зāдржāн-нѣзадржāн, почѣпати-пѣчупāн-нѣпочупāн, окѣвати-ѣковāн-нѣоковāн и сл.

Свезе *и*, *ни* с именицама.

Стари пренос се врши редовно само кад су свезе у вези с именицама и само у оним случајевима у којима се врши пренос на предлог.

Поједини случајеви.

Мало је осталих речи које могу бити проклитике и на које се може преносити акценат главне речи. Пренос је у тим случајевима само нови, никад стари. Ту на првом месту

долазе у обзир прости бројеви. Број један врло ретко: један пут, један дан. Облици жен. и ср. рода немају никад преноса. — Бројеви 2—10 доста обично: два пут, два дāна, двијé куће, три пут, три сина, три прста, три књиге, четири пут (врло ретко). Бројеви пѣт, шѣс, дѣвѣт, дѣсѣт скраћују дужину: пѣт прстā, пѣ(т) динāрā, пѣт пāрā, шѣс пāрā, седāм кућā, осāм сѣла, дѣвѣт пāрā.

Од осталих бројева само дваес, триес и стō (са скраћивањем дужине): дваес кућā, триес крава, стō динāрā и т. д.

Код других речи пренос акцента се врши само у усамљеним примерима, у скамењеним изразима. Поред познатих и сасвим обичних добрò јутро и добār вече, забележио сам: помòз бōг и помозй бōг, акò бōг дā, и као једна реч акòбōгдицā, кò зна, кò тō, штò бōг дā, шта̀ ти је, у добрй час, добрè стиже.